

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Reflexe kanonického prístupu Brevarda S. Childse
Reflection of the Canonical Approach of Brevard S. Childs

Vedoucí práce

Doc. ThDr. Jiří Beneš, ThD.

Autor práce

Ing. Mikuláš Pavlík, M.A.

Praha 2012

Anotácia

Táto diplomová práca sa zameriava na charakteristické dôrazy a postuláty kanonického prístupu Brevarda S. Childsa a predstavuje ich prevažne s odvolaním na jeho dve významné publikácie: *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979) a *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993). Ukazuje prierez jeho dlhoročnou bádateľskou činnosťou a s ohľadom na interpretačné dôrazy opisuje stručný prehľad dejín bádania o kánone od reformácie až po tzv. novú biblickú teológiu. Ťažiskom práce je predstaviť hlavné metodologické východiská Childsovhovho kanonického prístupu biblickej teológie s dôrazom na jeho ústredné postuláty ako je napríklad kanonická intencionalita, konečná podoba textu a pod., a na tie hermeneutické prvky, ktoré presahujú do praktickej pastoračnej služby v cirkvi. Práca je v závere doplnená o praktický návod na spracovanie teologickej exegézy, ktorý vychádza z hlavných hermeneutických princípov kanonického prístupu.

Anotation

This diploma thesis „Reflection of the Canonical Approach of Brevard S. Childs“ deals with the characteristic focuses and postulates of the canonical approach of Brevard S. Childs with focusing on his two important publications: *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979) and *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993). It shows a short intersection of his longterm academic exploratory work and with respect to the interpretative emphasis describes a brief overview of history of the canon exploration from the Reformation to the so called New Biblical Theology. The content centre of the diploma thesis is to introduce the main methodological foundations of Childs' canonical approach with regard to its central postulates – for example: canonical intentionality, final form of the text, etc. and to those hermeneutical elements which are applicable in practical pastoral work of the church. At the end of the diploma thesis there is a short practical guide to the theological exegesis based on the main hermeneutical principles of the Childs' canonical approach.

Kľúčové slová

Childs, kanonický prístup, hermeneutika, exegéza, biblická teológia, Starý a Nový zákon

Keywords

Childs, canonical approach, hermeneutics, exegesis, biblical theology, Old and New Testament

Vyhlásenie

Vyhlasujem, že som túto predkladanú prácu spracoval samostatne a použil len uvedené pramene a literatúru. Súčasne dávam povolenie na to, aby bola táto diplomová práca umiestnená v Ústrednej knižnici UK a mohla sa používať na študijné účely.

V Prahe 10. apríla 2012

Mikuláš Pavlík

Pod'akovanie

Rád by som poďakoval vedúcemu diplomovej práce doc. ThDr. Jiřímu Benešovi, ThD. za jeho pomoc, rady a odborné pripomienky pri jej spracovávaní.

OBSAH

ÚVOD	7
1. PREHĽAD CHILDSOVHO DIEĽA	9
2. KÁNON AKO PREDMET BÁDANIA	19
3. KANONICKÝ PRÍSTUP AKO METODOLOGICKÉ VÝCHODISKO BIBLICKEJ TEOLÓGIE	23
3.1 Kánon.....	23
3.1.1 <i>Pojem „kánon“</i>	23
3.1.2 <i>Otázka kanonického textu</i>	27
3.1.3 <i>Hebrejský kánon a kresťanská Biblia</i>	30
3.1.4 <i>Konečná podoba kanonického textu</i>	33
3.1.5 <i>Kanonická intencionalita</i>	38
3.1.6 <i>Vzťah medzi Starým a Novým zákonom</i>	40
3.2 Hermeneutika kanonického prístupu.....	45
3.2.1 <i>Childs a historická kritika</i>	46
3.2.2 <i>Biblia ako Božie slovo</i>	48
3.2.3 <i>Inšpirácia Biblie</i>	51
3.2.4 <i>Christocentricita kanonického prístupu</i>	54
4. PRAKTICKÝ NÁVOD NA TEOLOGICKÚ EXEGÉZU NA ZÁKLADE CHILDSOVHO KANONICKÉHO PRÍSTUPU	58
4.1 Štyri výzvy v Childsovej bádateľskej práci.....	58
4.2 Dva kľúčové predpoklady Childsovho kanonického prístupu.....	59
4.3 Praktická príručka kanonickej interpretácie Biblie.....	61
4.3.1 <i>Prvý krok – určenie tzv. prostého zmyslu textu</i>	62
4.3.2 <i>Druhý krok – intertextuálny dialóg medzi dvoma svedkami</i>	63
4.3.3 <i>Tretí krok – rozpoznanie pravého svedectva o živom Bohu</i>	64
4.3.4 <i>Štvrtý krok – život podľa biblického svedectva</i>	66
4.4 Zhrnutie.....	66
ZÁVER	67
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	70

ZOZNAM SKRATIEK

Skratky biblických kníh

Gn	Genesis
Ex	Exodus
Am	Ámos
Iz	Izaiáš
Mt	Matúš
J	Ján
Ř	Rimanom
1K	Prvý list Korint'anom
Ef	Efezanom
Žd	Židom

Ostatné skratky

LXX	Septuaginta
MT	mazoretársky
n.l.	nášho letopočtu
pred n.l.	pred naším letopočtom
t.j.	to jest
t.z.	to znamená
vs.	versus

ÚVOD

V tejto práci sa zameriavam na niektoré charakteristické dôrazy Childsovho kanonického prístupu a pokúšam sa ich reflektovať, ako sú vyjadrené predovšetkým v jeho dvoch významných publikáciách – v *Introduction to the Old Testament as Scripture (1979)*, v ktorej sa Childs zameril na kľúčové otázky porozumenia podstaty Starého zákona a jeho authority pre spoločenstvá viery, ktoré jeho kánon vytvárali a uchovávali, a v *Biblical Theology of the Old and New Testaments (1993)*, v ktorej zhrnul a rozvinul všetky dôležité postuláty kanonického prístupu a postavil ho na úroveň novej metódy biblickej teológie.

Práca je rozdelená na päť častí. Po úvodnom stručnom predstavení Brevarda Childsa a prínosu jeho kanonického prístupu pre biblickú teológiu prinášam prehľad hlavných Childsových publikácií a štúdií s prepojením na jeho profesné i životné etapy. Táto časť slúži ako východisko pre lepšie pochopenie teologického vývoja a smerovania Brevarda Childsa. V druhej časti práce sa venujem stručnému prehľadu dejín bádania o kánone od obdobia reformácie až po kanonickú kritiku A. Sandersa s ohľadom na jeho interpretačnú funkciu, aby sa tým vytvorilo určité predpolie pre zakotvenie kanonického prístupu do historických súradníc rozvoja biblickej teológie.

Nasleduje obsahovo hlavná časť práce, ktorá sa zameriava na kanonický prístup ako hlavné metodologické východisko biblickej teológie. Je rozdelená na dva samostatné celky –

(a) na kánon ako referenčný rámec, v ktorom sú predstavené ústredné postuláty prístupu, ako je kanonická intencionalita, konečná podoba textu, identifikácia kanonického textu, na ktorý sa Childs odvoláva, otázky vzťahu medzi hebrejským kánonom a kresťanskou Bibliou a napokon vzťah medzi Starým a Novým zákonom.

(b) na kánon ako hermeneutický rámec, kde popisujem Childsov kritický postoj k historickokritickým metódam, ktoré nepovažuje za dostačujúce pre štúdium Biblie ako Písma kresťanskej cirkvi. Preto som sa sústredil na jeho chápanie Biblie ako Božieho slova, ktoré je živým svedectvom o Božej skutočnosti, za ktorej stredobod Childs považuje osobu Ježiša Krista ako „subject matter“.

Cieľom hlavnej obsahovej časti práce bolo reflektovať tie hermeneutické oblasti Childsovho kanonického prístupu, ktoré majú spojitosť s praktickou pastoračnou prácou, teda s činnosťou, kde sa táto metóda môže ukázať ako užitočná a aplikovateľná aj mimo úzky akademický okruh špecialistov. Dôležitým východiskom pri výbere a reflexii základných elementov Childsovho kanonického prístupu bola ich využiteľnosť v duchovenskej činnosti a živote cirkvi. Tento prístup dosvedčuje aj posledná časť práce, ktorou je praktický návod na spracovanie teologickej exegézy s rešpektovaním hlavných hermeneutických princípov Childsovho kanonického prístupu.

1. PREHLAD CHILDSOVHO DIELA

Brevard S. Childs (1923-2007) výrazným a originálnym spôsobom ovplyvnil vývoj biblickej teológie predovšetkým v oblasti starozákonného bádania v druhej polovici 20. storočia. Vstupuje na scénu v čase, keď kresťanská teológia zápasí o svoju identitu a smerovanie, pretože sa zväčšuje vzdialenosť medzi biblickou a dogmatickou teológiou. Za to môže podľa Childsa moderná kritika, ktorá „vytvorila železnú oponu medzi minulosťou a prítomnosťou“, preto je to „nevyhovujúca metóda pre štúdium Biblie ako Písma cirkvi“.¹ Childs sa preto vymedzuje voči niektorým negatívnym vplyvom historicko-kritického bádania a prichádza s novou biblickou teológiou, ktorá chce toto rozdelenie premostiť. Ide o jeden z jeho hlavných teologických zámerov.

Vlastné bádateľské úsilie zamerail na porozumenie úlohy a funkcie kánonu v kontexte Biblie ako celku. Vytvára základy exegézy, ktorá sa sústreďuje nielen na interpretáciu textu v jeho historickom a literárnom kontexte, teda na objektívnu a analytickú prácu interpreta, ale aj na konštruktívnu, konfesiónálne orientovanú teologickú reflexiu založenú na „Božej skutočnosti“.

Childsov metodologický prístup k biblickej teológii dostal pomenovanie „kanonický“, pretože kánon je jeho interpretačným východiskom. Predmetom kresťanského teologického výkladu sa má stať konečná podoba textu, ktorý bol prijatý ako kanonizovaný text kresťanskej Biblie. Hľadá spôsob, ako vykladať Bibliu pomocou deskriptívnych aj konštruktívnych interpretačných metód pri zachovaní kanonickej jednoty oboch častí Písma – Starého i Nového zákona. Biblické knihy je potrebné vykladať v rámci kánonu, nie izolovane, pretože Biblia sa vždy predkladala ako zbierka textov, medzi ktorými boli vytvorené vzájomné vzťahy. Upriamuje sa viac na proces, ktorým sa biblické texty vyberali, triedili, zostavovali a odovzdávali ďalším generáciám, než na historickú analýzu stabilizácie a usporiadania autoritatívnych kníh židovskej a kresťanskej komunity.

¹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. Philadelphia: Westminster Press, 1970, 255 s. ISBN 06-642-0882-7. S. 141.

Kontextom pre výklad biblických kanonických textov je spoločenstvo viery (*community of faith*), preto v určitom zmysle možno povedať, že kanonický prístup je zároveň konfesionálny.

Kanonický prístup si postupne našiel svojich priaznivcov, kritikov i pokračovateľov. V každom prípade je to však jeden z najvýraznejších príspevkov v oblasti biblickej teológie v tzv. postkritickej etape biblistiky.

Pre lepšie pochopenie súvislostí Childsovho diela je potrebné uviesť aj jeho osobné životné smerovanie zakomponované do určitého dejinného obdobia, ktoré vytváralo rámec biblickej teológie ako vednej disciplíny a zároveň ovplyvňovalo Childsovo vlastné odborné bádanie.

Brevard Spring Childs sa narodil v roku 1923 v Columbii, hlavnom meste štátu South Carolina a vyrastal v presbyteriánskom cirkevnom prostredí. Počas II. svetovej vojny slúžil ako seržant americkej armády v Európe a po jej skončení vyštudoval University of Michigan. V štúdiách pokračoval na Princeton Theological Seminary a v roku 1955 získal doktorát z teológie na univerzite v Basileji. V roku 1951 sa počas zimného semestra stal miestom jeho ďalšieho vzdelávania aj nemecký Heidelberg, kde v tom čase prednášal aj Gerhard von Rad. Presbyteriánske cirkevné a rodinné zázemie malo na Childsa výrazný vplyv. U mladého študenta už počas pobytu na Princetonskom teologickom seminári vrcholil zápas o prekonanie striktného kalvinistického myslenia, predstaviteľmi ktorého boli významní presbyteriánski teológovia prelomu 19. a 20. storočia Hodge a Warfield, ktorí na spomínanom seminári pôsobili.² Na druhej strane kalvínsky konzervativizmus princetonských teológov napríklad

² Napríklad článok CHILDS, Brevard. Speech-act Theory and Biblical Interpretation. *Scottish Journal of Theology*. 2005, č. 58. S. 392, v ktorom Childs okrem iného robí záver, že každá interpretačná metóda alebo filozofický prístup by mali slúžiť teologickému čítaniu biblického textu a nemali by byť podriadené konkrétnej filozofii, metóde alebo agende, sa končí kritickou zmienkou o uvedených reformovaných teológoch, ktorí „hľadali obranu kresťanskej ortodoxie v rámci baconiánskej filozofie“. Jedna z najrozsiahlejších a najkomplexnejších publikácií zhrnúcich teológiu B.B. Warfielda je kniha ZASPEL, Fred G. *The Theology of B.B. Warfield: A Systematic Summary*. Wheaton: Crossway, 2010.

v otázkach interdisciplinarity biblickej teológie s exegézou a systematickou teológiou možno vysledovať aj u Childsa.³

Vlastnému Childsovmu teologickému formovaniu pomohla intelektuálna atmosféra na univerzite v Basileji podnecovaná diskusiou medzi študentmi a profesormi – už či teológmi, biblickými bádateľmi alebo historikmi – a vytvárala zázemie pre rozvoj tvorivého potenciálu jedného z najvýznamnejších starozákonných bádateľov 20. storočia. Nemalou mierou k tomu prispeli aj významní starozákonní pôsobiaci v tom čase na univerzite v Basileji – Walter Eichrodt a Walter Baumgartner. Nepopierateľný vplyv na Childsovo teologické smerovanie mal aj švajčiarsky teológ Karl Barth, ktorého semináre mladý biblista navštevoval⁴, aj keď sa prejavil až neskôr, v čase, keď Childs začal učiť a zoznamoval sa s ním predovšetkým cez jeho monumentálne dielo.⁵

Childs dokončil doktorandskú prácu o problematike mýtu v úvodných kapitolách biblickej knihy Genesis v čase, keď Eichrodta vystriedal vo vedení katedry Starého zákona Walter Baumgartner, ktorý jeho metodológiu dizertácie odmietol. Childs bol nútený revidovať prácu na základe analýzy dejín formy, čo mu pomohlo stať sa jedným z najväčších odborníkov na dejiny tradície v Severnej Amerike.⁶

Od roku 1958 sa stala jeho akademickým domovom Yale Divinity School. Childsova bádateľská erudícia, pedagogické schopnosti a vyše štyridsaťročné pôsobenie na tejto prestížnej teologickej škole pomohli rozvíjať jeho myšlienky a prístupy a inšpirovať celé generácie študentov k hľadaniu interpretačných prístupov k Písmu, ktoré by prekonalí zväčšujúcu sa medzeru medzi biblickou kritikou, teológiou a životom cirkvi.

³ Pomerne podrobne sa tejto téme venuje ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu: kánon jako interpretační možnost rozvedená na pozadí díla B.S. Childse a J.A. Sanderse*. Vyd. 1. Jihlava: Mlýn, 2005, 293 s. ISBN 80-864-9814-X. S. 82-90.

⁴ Na jednom z nich sa zoznámil so študentkou Ann Taylorovou, s ktorou sa neskôr oženil.

⁵ HARRISVILLE, Roy A. a Walter SUNDBERG. *The Bible in modern culture: Baruch Spinoza to Brevard Childs*. 2nd ed. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub., 2002, 349 s. ISBN 08-028-3992-4. S. 310.

⁶ Prepracovaná dizertácia „Der Mythos als theologische Problem im Alten Testament.“ Ph.D. diss., Basel, 1953, nebola publikovaná, ale jej hlavná časť vyšla o dva roky pod titulom „A Study of Myth in Genesis 1-11“.

Už v prvých odborných článkoch⁷ publikovaných v teologických časopisoch „má záujem o hermeneutiku ako mediačný jazyk, ktorý je odpoveďou na obrovskú priepasť, ktorá sa začína vytvárať medzi disciplínami a dokonca medzi subdisciplínami Starého zákona“.⁸

Childs si je od začiatku vedomý rozdielov medzi biblickou teológiou ako nositeľkou objektívnej, kritickej vedy a následnou teologickou reflexiou, ktorá vychádza z vyznavačskej tradície cirkvi. Jeho prvá obsiahlejšia štúdia *Myth and Reality in the Old Testament* (1960), ktorá je rozpracovaním dizertačnej práce, hľadá odpoveď na otázky po aktuálnom procese, ktorým sa Izrael snažil prekonať mýty okolitých národov a po teologických faktoroch, ktoré stáli za úsilím Izraela demytologizovať mýtické materiály, ktoré používal. Pokiaľ ide o Childsove hermeneutické východiská, už v tejto knihe sa vytvárajú základy pre pochopenie kanonického prístupu. Odlišujú sa dve alternatívne exegetické metódy – konštruktívna (teologická), ktorá zdôrazňuje dôležitosť teologickej interpretácie biblického textu, a deskriptívna, ktorá je doménou historickej kritiky. Čapek k tomu poznamenáva: „Childs v návaznosti na von Rada dáva prednosť prvej z exegezí, zatiaľ čo druhou považuje za neopodstatnenou, pretože nezohľadňuje 'skutočnosť' (*reality*) vyjadřovanou starozákonnými látkami... Z *Myth and Reality* je zřejmé, že se Childs snaží opustiť jak metodiku historické kritiky, tak také střední, zprostředkovávající cestu nastoupenou hnutím biblické teologie.“⁹

Childsov definitívny rozchod so spomínaným hnutím biblickej teológie (Biblical Theology Movement) znamená jeho štúdia *Biblical Theology in Crisis* z roku 1970. Childs v nej reflektuje chápanie teológie v jej vzťahu k Biblii v období po 2. svetovej vojne až po začiatok 60-tych rokov v Spojených štátoch. Hnutie bolo reakciou na prístup liberálnej teológie, ktorá pomocou historicko-kritickej metódy fragmentovala biblický text na rôzne oddelené izolované dokumenty pochádzajúce z rôznych zdrojov a tým podkopávala jej ucelenosť a jednotu. Podstatou hnutia bolo zjednotiť historicko-kritický prístup k Biblii

⁷ CHILDS, Brevard. Jonah: A Study in Old Testament Hermeneutics. *Scottish Journal of Theology*. 1958, č. 11, s. 53-61. ISSN 0036-9306. a CHILDS, Brevard. Prophecy and Fulfillment: A Study of Contemporary Hermeneutics. *Interpretation*. 1958, č. 12, s. 259-271. ISSN 0020-9643.

⁸ McKIM, Donald K. *Historical handbook of major biblical interpreters*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1998, 643 s. ISBN 08-511-1752-X. S. 576.

⁹ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu: kánon jako interpretační možnost rozvedená na pozadí díla B.S. Childse a J.A. Sanderse*. Vyd. 1. Jihlava: Mlýn, 2005, 293 s. ISBN 80-864-9814-X. S. 32-33.

s konfesionalne orientovanou teológiou. Neprinieslo však uspokojivé odpovede na niektoré kľúčové teologické, interpretačné, lingvistické aj akademické otázky – napríklad rozpor medzi dôsledným historicko-kritickým prístupom liberálnej teológie k biblickému textu a súčasným používaním tradičného biblického jazyka pre konštruktívnu exegézu, vzťah medzi gréckym a hebrejským myslením, jednota Starého a Nového zákona, autorita Písma, Božie zjavenie v dejinách atď.¹⁰ Nastáva „kolaps“ hnutia ako výsledok „erózie zvnútra“, ktorej napomohol aj vplyv niektorých významných biblických bádateľov (Eichrodt, von Rad, Cullmann, Bultmann) na amerických teológov v päťdesiatych rokoch minulého storočia. Childs hovorí o potrebe „novej biblickej teológie“, ktorá by stála na iných princípoch ako hnutie biblickej teológie a vyhla sa nebezpečenstvu fragmentácie biblických disciplín. Jej úloha nespočíva primárne v triedení, zjednodušovaní a usporadúvaní biblického materiálu, ale v prístupe, ktorý by „približoval materiál teologicky významným spôsobom a adresoval otázky, ktoré sú kompatibilné nielen s biblickou látkou, ale týkajú sa aj teologickej práce... Nebude jednoducho obmedzovať biblickú teológiu len na deskriptívnu časť úlohy“.¹¹ Okrem toho by mala byť konfrontovaná s novými výzvami súčasnej spoločnosti a mala by odpovedať aj na potreby kresťanských duchovných. Pre Childsa je najpriateľnejším východiskom pre novú biblickú teológiu kánon ako normatívny text obsiahnutý v súbore kníh, ktorý nazývame Biblia (Písmo). Následne metodologicky rozpracováva interpretačný prístup novej biblickej teológie¹² a v poslednej, tretej časti knihy (s. 149-219) uvádza konkrétne príklady na podporu nového interpretačného modelu.

V roku 1972 Childs prednášal na Union Theological Seminary v Richmonde sériu tzv. Spruntských prednášok zameranú na väčšie textové celky Starého zákona – Deuteroizaiáša, prechod cez Červené more, Žalmy a knihu Daniel. Začína v nich hovoriť o „kanonickom

¹⁰ Stručný prehľad dôrazov a pomerne prehľadnú kritiku hnutia biblickej teológie pozri v ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 13-18.

¹¹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 93.

¹² Podľa Childsa je dôležité „začať so špecifickými starozákonnými pasážami, ktoré sú citované v Novom zákone“. Táto metóda si na prvom mieste vyžaduje pýtať sa, čo tento text znamenal pre izraelský národ. Ako ďalšia nasleduje otázka po funkcii textu v novozákonnom kánone. Treťou úlohou je zápas o hľadanie ustavičného vzťahu medzi týmto biblickým svedectvom a svedectvom spoločenstva viery, ktorým je cirkev. Pre novú biblickú teológiu sú preto cenné aj výsledky tzv. predkritickej interpretácie Biblie.

tvare“ (*canonical shape*) v súvislosti s biblickými knihami alebo väčšími celkami tradície. Skúma napríklad začiatok a koniec jednotlivých kníh Pentateuchu a ukazuje, že rozdelením Tóry dáva redaktor do určitého špecifického kontextu rôzne tradície, ktoré sú v nej obsiahnuté. Vytváranie kánonu je úzko späté so spoločenstvom viery (*community of faith*), ktoré kánon pokladá za pravidlo viery (*rule of faith*). Vzájomný vzťah kánonu a spoločenstva viery sa pre Childsa stáva kľúčovým východiskom kanonického prístupu.

Childsov komentár *The Book of Exodus: A Critical Theological Commentary* z roku 1974 už v úvode zdôrazňuje „konečnú podobu“ (*final form*) textu a jeho „kanonický tvar“ (*canonical shape*). Podľa autora „cieľ tohto komentára je otvorene povedané teologický. Jeho zmyslom je porozumieť Exodu ako posvätnej knihe cirkvi. Exegéza vzniká ako teologická disciplína v rámci kontextu kánonu a smeruje k spoločenstvu viery, ktoré žije vyznaním Ježiša Krista“.¹³ Základným zdrojom exegézy je konečná podoba textu a jeho predchádzajúce štádia majú len druhotnú úlohu.

Ďalšou významnou knihou, v ktorej Childs rozpracováva, čo sám nazýva „kanonický prístup“, je *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979)¹⁴. Snaží sa v nej opísať tvar (*form*) a funkciu hebrejskej Biblie ako posvätného textu pre Izrael a z čoho najobjektívnejšieho hľadiska spracovať kanonickú literatúru starovekého Izraela, ktorá je dedičstvom kresťanstva i židovstva. Používanie výrazu „kanonický“ neznamena vytvorenie novej exegetickej metódy, ale kontext, na základe ktorého možno biblickú literatúru pochopiť a interpretovať. Ide o pochopenie podstaty Starého zákona vo vzťahu k autorite, akú predstavoval pre komunitu, ktorá ho utvárala a uchovávala. Childsova analýza je „pokus načúvať biblickému textu tak, aby to bolo kompatibilné s tým, ako literatúra ako posvätný text vznikala a odovzdávala sa ďalej“.¹⁵ Otázka kánonu je pre Childsa mimoriadne dôležitá. Kánon a komunita sa navzájom ovplyvňujú. Biblické texty formujú komunitu a komunita následne ovplyvňuje obsah a autoritu posvätného textu tým, ako ho ďalej zhromažďuje, usporadúva a triedi pre generácie,

¹³ CHILDS, Brevard S. *The book of Exodus: a critical, theological commentary*. Louisville, KY: Westminster Press, 2004. ISBN 06-642-2968-9. S. ix, xiv.

¹⁴ Pozri recenziu MACEK, Petr. Hebrejský kánon jako Písmo. *Křesťanská revue*. 50198346-48, r. 50 (1983), s. 46-48.

¹⁵ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. 1st Fortress Press ed. Philadelphia: Fortress Press, 1979, 693 s. ISBN 978-0-8006-0352-2. S. 16.

ktoré neboli svedkami pôvodných udalostí, ktoré text opisuje. Childs prichádza s novým postulátom – exegéza má vychádzať z kanonického tvaru ako výsledku kanonického procesu, za ktorými síce stáli rôznorodé motivácie a ku ktorým sa samotný biblický text vyjadruje len zriedkakedy, ale o jednej z nich niet pochýb – tradícia sa má odovzdávať takým spôsobom, aby sa jej autoritatívne výroky preniesli na všetky nasledujúce generácie Izraela. Takéto vyjadrenia úmyslu (*intent*) nachádza vo vyhlásení zákona (Dt 31,9n), pri stanovení rituálnych predpisov (Ex 12,14) a nariadení o tradovaní príbehov o Hospodinových skutkoch (Ex 12,26n)¹⁶. Napriek tomu, že „nie je jasné, do akej miery zhromažďovanie ústneho a písomného materiálu do kanonickej formy zahrnovalo zámerné rozhodnutie“ a v niektorých prípadoch „utváranie kánonu záviselo do značnej miery od neúmyselných faktorov..., kanonický proces mal sprístupniť tradíciu budúcim generáciám prostriedkami ‘kanonickej intencionality’, ktorá je koextenzívna s významom biblického textu“.¹⁷ Kanonická intencionalita tak potláča intencionalitu autorskú a redakčnú, ktoré boli určujúce pre historicko-kritické bádanie. Interpret pracuje s kanonickým textom a jeho inherentným významom, ktorému je všetko podriadené.¹⁸

Po úvodných metodologických častiach (s. 27-103) nasleduje výklad biblických kníh s tromi sekciami – Otázky historickej kritiky, Kanonický tvar a napokon Teologické a hermeneutické implikácie.

V roku 1985 vychádza dielo *Old Testament Theology in a Canonical Context*, v ktorom spresňuje a modifikuje niektoré z predchádzajúcich vlastných téz. Rozhodol sa predložiť „vlastné porozumenie starozákonnej teológie v menej rozvinutej technickej forme“ než boli jeho predchádzajúce komentáre a štúdie.¹⁹ Podľa neho je štúdium starozákonnej teológie „v zásade kresťanskou disciplínou“ predovšetkým vďaka spôsobu „ako je Starý zákon interpretovaný“.²⁰

¹⁶ Ibid., S. 78.

¹⁷ Ibid., S. 79.

¹⁸ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 40-41.

¹⁹ CHILDS, Brevard S. *Old Testament theology in a canonical context*. 1st pbk. ed. Philadelphia: Fortress Press, 1989. ISBN 978-080-0627-720. S. xiii.

²⁰ CHILDS, Brevard S. *Old Testament theology in a canonical context*. S. 7.

Childs sa v štúdiu snaží načrtnúť kanonický prístup primárne v rámci starozákonnej teológie, pretože:

(a) to umožňuje postihnúť predmet detailnejšie a hlbšie než sa zaoberať celým kresťanským kánonom,

(b) pozornosť Starému zákonu v rámci teologickej disciplíny vytvára určitý mechanizmus proti všeobecne rozšírenej praxi skúmať ho len z filozofického, historického a literárneho pohľadu,

(c) je teologicky dôležité pochopiť starozákonné svedectvo v jeho vlastných súvislostiach, rozdielnostiach a nevyriešenom napätí než ho zúžiť len na doplnok Nového zákona,

(d) teologická reflexia Starého zákona umožní presnejšiu interpretáciu Nového zákona tým, že pomenuje účinok hebrejských písem na židovský národ, z ktorého vyšiel Ježiš.²¹

Po úvodnom uvedení do starozákonnej teológie nasleduje devätnásť kapitol, v ktorých sa Childs zaoberá rôznymi tematickými okruhmi – Božím zjavením, Božím zákonom, teologickým významom Desatora, funkciou proroka, kultickým životom Izraela, kňazstvom atď. Jednotlivé témy sú vyberané „na základe konkrétného zájmu autora v prokazateľne systematickoteologicky zaměřené posloupnosti *Bůh – lid – člověk*. Idea kanonického sledu knih a kanonického utváření zůstává upozaděna. Naopak konkrétní dogmatická struktura této ‘starozákonní teologie’ je poměrně zřetelná“.²²

Childsovo vrcholné dielo *Biblical Theology of the Old Testament and New Testament: Theological Reflections on the Christian Bible*, ktoré vyšlo v roku 1992, predstavuje zhrnutie a zároveň najnovšie a najprepracovanejšie metodologické východisko jeho biblickej teológie, ktorá sa sústreďuje (podobne ako u G. von Rada) na osobu Ježiša Krista.²³ Prvé dve kapitoly (Prolegomena a Search of a New Approach) predstavujú komplexný súhrn biblickej teológie. V prvej kapitole Childs načrtáva jej stručné dejiny, súčasné modely a škálu významných

²¹ Ibid., S. 17.

²² ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 42.

²³ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments: theological reflection on the Christian Bible*. 1st Fortress Press ed. Minneapolis: Fortress Press, 1993, 745 s. ISBN 08-006-2675-3. S. 85.

postáv kresťanskej cirkvi od Ireneja po Jana Kalvína a ich zápas o hľadanie teologického modelu pre interpretáciu Starého aj Nového zákona ako zjavenia Ježiša Krista. V druhej prechádza od problematiky kresťanskej Biblie k zafinovaniu kanonického prístupu v rámci biblickej teológie a vzťahu medzi biblickou teológiou a dogmatikou. Po týchto kapitolách pristupuje autor k podrobnému opisu „Svojbytného svedectva Starého zákona“ (*The Discrete Witness of the Old Testament*) a jednotlivé podkapitoly zoraďuje podľa štruktúry hebrejského kánonu (Zákon, Proroci, Spisy). Kapitola „Svojbytné svedectvo Nového zákona“ však nekopíruje tradičnú kanonickú schému Nového zákona – evanjeliá, Skutky a epištoly – ale začína sa najstaršími kresťanskými vyznaniami (*church's earliest proclamation*) cez tzv. pavlovské evanjelium, štyri evanjeliá, Skutky až k popavlovskému obdobiu. Childs zdôvodňuje opustenie tradičného novozákonného kanonického poriadku pri štrukturovaní kapitoly tým, že táto „historická perspektíva by mohla vnieť viac svetla do problémov, s ktorými sa stretáva obyčajný čitateľ kanonických evanjelií neoboznámený s dejinami kompozície Nového zákona“.²⁴ Ide teda o jasný autorov zámer, čím sa odbúrava prípadná kritická poznámka o nejednotnom metodickom spracovaní oboch podstatných kapitol knihy. Po dvoch exegetických spracovaniach biblického textu (Gn 22,1-19 a Mt 21,33-46), ktoré sú ukážkou interpretačnej metódy v rámci kanonického prístupu, nasleduje teologická reflexia desiatich vybraných tém (napr. Boh-Stvoriteľ, Zmluva, Zákon a evanjelium, Kristus ako Pán, Zmierenie s Bohom, Biblická viera atď.).

Český starozákonník Martin Prudký napísal, že v uvedenom diele autor „opět prokázal nejen suverénní znalost biblistiky, a to v širokém záběru napříč dílčími disciplínami, ale i schopnost systematické rozpravy v rozhovoru s dogmatickou tradicí teologie... Uvedenou publikaci je proto možné považovat za mezník, jenž v určitém smyslu uzavírá dosavadní diskusi o možnostech, kladech i slabinách Childsova 'kanonického přístupu' na poli starozákonní teologie“.²⁵

²⁴ Ibid., S. 219.

²⁵ PRUDKÝ, Martin. Starozákonní biblistika v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. *Teologická reflexe*. 2003, č. 9, s. 117-159. ISSN 1211-1872. S. 147.

Ani po odchode do dôchodku v roku 1999 neprestal Childs s tvorivou bádateľskou a publikačnou činnosťou. V roku 2004 vydal knihu *The Struggle To Understand Isaiah As Christian Scripture*. Krátko pred smrťou skompletizoval manuskript, ktorý analyzuje Pavlove listy a ktorý vyšiel v roku 2008 pod názvom *The Church's Guide for Reading Paul: The Canonical Shaping of the Pauline Corpus*.

Brevard Childs zomrel 23. júna 2007. V spomienkovom texte o ňom jeho študent, kolega a priateľ Christopher Seitz z Univerzity v Toronte napísal: „Nepoznám žiadneho človeka, ktorý by prispel väčšou mierou k spojeniu Biblie, teológie a života cirkvi takým serióznym spôsobom... Ostal mi v mysli ako postava Izaiáša, ktorému bola daná veľmi ťažká úloha kázať a učiť, ale ktorý sa nikdy nestáľoval. Prechádzal životom vždy naplnený nádejou...“²⁶

²⁶ http://www.yale.edu/divinity/news/070625_news_childs.shtml

2. KÁNON AKO PREDMET BÁDANIA

Dejiny bádania o kánone úzko súvisia s rozvojom biblickej teológie ako vedy a jej vzťahu k vieroučným požiadavkám dogmatiky a ortodoxie. Zdrojom rozvoja biblickej teológie sa stáva reformačné hnutie, ktoré ako protiklad scholastickej teológie a cirkevnej tradície kladie zásadu „sola scriptura“, ktorej interpretačným dôsledkom je, že Písmo sa vykladá samo (*sui ipsius interpretes*). Biblická teológia je v reformačnom období podriadená ranej protestantskej ortodoxii a jej úlohou je poskytovať tradičnému doktrinálnemu systému dôkazné texty (*proof-texts*).²⁷

Až do tohto obdobia je všeobecne prijímaný tradičný pohľad na kánon, ako zbierku „stanoveného počtu Bohom inšpirovaných spisov s ustáleným textom, ktoré vznikli v ohraničenom časovom období“.²⁸ Childs k tomu poznamenáva: „Napriek určitým odchýlkam týchto tradičných hľadísk, všetky spájajú spoločný predpoklad neprerušenej, aj keď z času na čas ohrozenej, kontinuity medzi písaním a zhromažďovaním autoritatívnych častí písem. Kánon sa formoval a rozširoval s každou novou pridanou knihou. Keď sa objavila posledná kniha, kánon sa uzavrel. Kánon prinášal istotu neprerušenej série posvätných záznamov, ktoré sa uchovávali už od čias Mojžiša. Ustanovenie autorstva udržiavalo ich autenticitu, Božia inšpirácia ich pravdivosť a neprerušená postupnosť ich čistotu.“²⁹

Obdobie osvietenstva s novými prístupmi k štúdiu Písma ovplyvnenými predovšetkým racionalizmom postupne oddelilo biblickú teológiu od dogmatiky a vytvorilo z nej nezávislú disciplínu. Keď G. Ebeling hodnotí v jednom zo svojich diel toto obdobie, poznamenáva, že „biblická teológia sa z disciplíny úplne podriadenej dogmatike stala teraz jej rivalom“.³⁰

Výraznou postavou v tomto procese sa stal racionalista Johann Solomo Semler (1725-1791), ktorý tvrdil, že „tradičné definície kánonu boli neskoršie teologické konštrukcie a že pôvodne bol kánon vytvorený ako zoznam kníh, ktoré sa mali čítať pri verejnom zhromaždení. Výraz nevyjadroval nijakú zvláštnu kvalitu Božej inšpirácie, ani neexistoval

²⁷ HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. 4th ed., rev., updated. Grand Rapids, Michigan: W.B. Eerdmans, 1991, 262 s. ISBN 08-028-0537-X. S. 10-11.

²⁸ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 50.

²⁹ *Ibid.*, S. 51.

³⁰ EBELING, Gerhard. *Word and Faith*. Fortress Press, 1963, S. 87.

nijaký presne stanovený počet kníh ako odsúhlasený konsenzus“.³¹ Tým sa začína takmer dvesto rokov trvajúce obdobie, v ktorom je „kánón vnímaný jako komplexní historické datum, které sa analyzuje po jednotlivých paritách a v nich obsažených biblických knihách; stanovuje se *ante quem* a *a quo* souřadnice dílčími texty počínaje a kompozičními celky konče“.³²

Childs pripisuje kolaps tradičného chápania kánonu štyrom príčinám:

(a) objav komplexnosti dejinného rozvoja literatúry (zvlášť u Pentateuchu) narušil ideu priamej, neprerušenej línie medzi pôvodným spisom a jeho finálnou podobou, na základe ktorej bola autorita knihy prijímaná od jej vzniku,

(b) myšlienka dlhej prehistórie knihy kládla otázky po tradičnom autorstve a tým ohrozovala vierohodnosť kánonu,

(c) objav, že určité biblické knihy, predovšetkým kniha Daniel, pochádzajú z obdobia po údajnom uzatvorení kánonu počas Ezdrášovho pôsobenia spochybnilo presnosť tradične chápaných dejín vytvárania kánonu,

(d) kritické zhodnotenie obdobia tzv. Veľkej Synagógy Abrahamom Kuenenom.³³

O novú kritickú teóriu kánonu z čisto historickej perspektívy sa neskôr pokúsili Eichhorn, Corrodi, de Wette a ďalší, ale široká paleta predložených modelov ukazovala, že sa nepodarilo dosiahnuť širší konsenzus. Podľa Childsa bol príčinou nesúladi s dejinami literatúry. Až Wellhausenova rekonštrukcia dejín a literatúry Izraela priniesla nový pohľad aj na dejiny vytvárania kánonu. Vznikla tak klasická teória tvorby kánonu založená na literárno-kritickom prístupe, ktorá kladie prvý krok kanonizačného procesu do obdobia joziášovskej

³¹ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 50; Hasel ešte poznamenáva, že podľa Semlera Božie Slovo a Písmo nie sú identické. Z toho vyplýva, že nie všetky časti Písma boli inšpirované a že Biblia je čisto historickým dokumentom, ktorý podobne ako ostatné dokumenty má byť skúmaná čisto historickými, a teda kritickými metódami. Výsledkom je, že biblická teológia nie je nič iné, než historická disciplína, ktorá stojí v antitetickom vzťahu k tradičnej dogmatike. HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 14.

³² ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánón a možnosti výkladu*. S. 19. Problematiku kánonu vrátane stručných dejín bádania o kánone pozri v CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 50-68.

³³ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 51-52.

reformy roku 621 pr. n.l. kanonizáciou Deuteronomia alebo jeho častí a končí sa poslednou kanonizačnou fázou na koncile v Jamnii v r. 90 n.l.³⁴

Childs ďalej poukazuje na nové odborné poznatky v posledných dvadsiatich rokoch 19. storočia, ktoré narušili základy uvedenej teórie. Na prvom mieste uvádza, že stanovené roky či historické obdobia, na ktorých bola teória postavená, boli spochybnené. Napríklad nie je možné hovoriť o konkrétnej udalosti v piatom či štvrtom storočí, ktorá by vyústila do rozkolu medzi Samaritánmi a Izraelcami, teda udalosti, ktorá do určitej miery ovplyvnila formovanie Pentateuchu. Podobne je to aj so synodom v Jamnii,³⁵ ktorý mal uzavrieť poslednú fázu tvorby hebrejského kánonu. Nielenže dôkazy o jeho konaní sú chabé, ale aj to, čo poznáme, nie je priamo spojené s uzatvorením kánonu. Na druhom mieste hovorí Childs o spochybnení predpokladu, že masoretské rozdelenie kánonu na tri časti vychádzalo z pôvodného poradia, ktoré odrážalo historické etapy vo vývoji kánonu a že poradie kníh v Septuaginte bolo až neskoršou, dodatočnou úpravou. Vývoj všetkých troch kanonických sekcií sa mohol prelínať a napríklad vyčlenenie knihy Daniel z prorokov v masoretskom usporiadaní kánonu vychádza skôr z teologických, než historických dôvodov.

Na začiatku 20. storočia tak vzniká v otázke vytvárania kánonu potreba nového konsenzu. Pokúsili sa oň niekoľkí bádatelia, medzi ktorých Childs zaraďuje predovšetkým G. Holschera, D.N. Freedmana, Z. Leimana, M. Klinea a A. Sandersa.

Holscher oddelil vytváranie zbierky hebrejských písem od vývoja kánonu. To prvé je literárny proces, to druhé dogmatická teória. Staval sa proti teórii o vytváraní kánonu v troch historických etapách, čo Childs považoval za jeho dôležitý príspevok k debate o kánone.

³⁴ Ibid., S. 52. Teória kladie uzavretie kanonizačného procesu Pentateuchu do obdobia Ezdráša (koniec 5. storočia pred n.l.), kedy sa doplnil kňazský prameň P ku skorším pentateuchálnym prameňom. Prorocké knihy boli kanonizované v 3. storočí a zbierka bola uzavretá ešte pred tým, než bola spísaná kniha Daniel okolo r. 165 pred n.l.

³⁵ SCHNABEL, Eckhard J. History, Theology and the Biblical Canon: an Introduction to Basic Issues. *Themelios*. 1995, č. 20.2, uvádza šesť dôvodov proti tzv. Jamnijskej hypotéze: (a) rabínske diskusie týkajúce sa kanonicity niektorých kníh trvali až do druhého storočia (v prípade knihy Ester dokonca dlhšie); (b) naše poznatky o tom, čo presne sa odohrávalo v Jamnii sú veľmi chabé; (c) diskusia bola obmedzená na otázku, či kniha Kazateľ (a pravdepodobne aj Pieseň piesní) „znečisťujú ruky“ - fráza, ktorá zahŕňa božskú inšpiráciu a čiastočne posväty charakter knihy, ale nie nevyhnutne jej kanonicitu; (d) o tzv. apokryfných knihách sa nediskutovalo; (e) nie je nijaká indícia, žeby nejaká kniha bola vylúčená zo zoznamu normatívnych kníh; (f) rabínske zdroje hovoria skôr o *bet din*, *ješiva* alebo *bet ha-midraš* v Jamnii, než o synode. S. 17.

Freedman predložil opačnú tézu. Stotožnil rozvoj literatúry s dejinami kanonizácie, čím sa podľa Childsa zbavil príležitosti porozumieť výnimočnosti procesu vývoja a vytvárania zbierky kníh ako kanonického Písma.

Na Leimanovom prístupe ku kánonu oceňuje Childs to, že ukázal na rané obdobia, v ktorých dokumenty, predovšetkým zákony, vykazovali svoju autoritatívnu úlohu, pretože podľa autora „kanonizácia zmluvného kódexu, dekalógu a možno aj celej Tóry sa mohla odohrať už v čase Mojžiša“.³⁶

M. Kline prichádza s podobnou hypotézou, ktorá sa snaží vytvoriť neprerušenu kanonickú postupnosť od Mojžišovej doby tým, že hľadá analógiu s vazalskými zmluvami starovekých blízkových štátov.

Na druhej strane spektra vidí Childs pohľad A. Sandersa, ktorý prichádza s reinterpretáciou dejín kánonu ako ustavičného hermeneutického procesu, ktorý preniká celými dejinami Izraela.

Krátky pohľad na dejiny teórií o kánone³⁷ končí Childs konštatovaním, že „zhodnotiť postavenie kánonu v porozumení Starého zákona sa ukázalo ako enormne zložitý problém. Jeho terminológia, dejiny a funkcia ostávajú veľmi diskutabilné. Napriek vážnym trhlinám v klasickej literárno-kritickej rekonštrukcii dejín vytvárania kánonu, ktorá sa objavila na konci devätnásteho storočia, nebola vytvorená nijaká nová, plne uspokojivá konsenzuálna interpretácia“.³⁸

³⁶ Citované z CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 55.

³⁷ Stručný vývoj diskusie o kánone, vrátane posledných štyridsiatic rokov 20. storočia, so zameraním na hlavných predstaviteľov a kľúčové diela podáva aj ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 19-29.

³⁸ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 57.

3. KANONICKÝ PRÍSTUP AKO METODOLOGICKÉ VÝCHODISKO BIBLICKEJ TEOLÓGIE

Ako sme si ukázali v predchádzajúcej časti, diskusia o kánone v rámci biblickej teológie zahrnovala rôzne oblasti – od definície kánonu, cez proces vytvárania kánonu, až po špecifické otázky kanonickej analýzy biblických textov. Childs sa do problematiky kánonu zapája štúdiou *Biblical Theology in Crisis* (1970) a obsiahla diskusia bádateľov nad jeho prelomovým dielom *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979) ukazuje, že táto téma sa stala jednou z ústredných tém biblickej teológie.³⁹

V nasledujúcej kapitole chcem poukázať na Childsovo chápanie kánonu a na niektoré vybrané hermeneutické východiská kanonického výkladu Písma.

3.1 Kánon

3.1.1 Pojem „kánon“

Grécke slovo „kanon“ (odvodené od kanna, kané – trstina) znamená doslova „prút“, „mierka“, prenesene „pravidlo“ alebo „norma“. Neskôr sa používalo aj vo význame „katalóg“, „zoznam“. Childs uvádza, že cirkevní otcovia používali slovo kánon v rozličných kombináciách ako „pravidlo pravdy“ alebo „pravidlo viery“ – ako normu pre doktríny a prax cirkvi a že prvýkrát sa slovo kánon ako označenie zbierky svätých písem použilo na konci štvrtého storočia.⁴⁰

Childsovo chápanie pojmu kánon možno vyrozumiť z jeho reakcie na koncept kánonu A.C. Sundberga⁴¹ a T.N. Swansona, ktorí vytýčili jasné hranice medzi Písmom

³⁹ RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dejiny: úvod do starozákonní literatury*. Vyd. 3. Praha: Vyšehrad, 2003, 373 s. ISBN 80-702-1634-4. potvrdzuje, že „moderní biblistika věnovala konečnému kanonickému stadiu jednotlivých knih a stejně tak kánonu jako celku jen málo pozornosti. Její vlastní a podstatná úloha se spatřuje v kritické analýze biblických knih a podání v nich obsažených, takže si konečný tvar sotva mohl činit nárok na nějakou zvláštní pozornost. V nejnovější době se ale dá pozorovat jakási změna tázání. Týká se jednotlivých knih, ale i kánonu jako celku“. S. 354.

⁴⁰ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 50. Podľa Childsa „použitie slova kánon na označenie Písma má kresťanský pôvod a nevzťahovalo sa na klasickú židovskú literatúru“. S. 50. Cenné zhrnutie problematiky starozákonného kánonu obsahuje aj BIČ, Miloš. *Ze světa Starého zákona II*. Vyd. 1. Praha: Kalich, 1989. S. 495-504.

⁴¹ SUNDBERG, Albert C. *The Old Testament of the Early Church*. Harvard University Press, 1964, 190 s.

a kánonom. Podľa nich je Písmo definované ako „súbor autoritatívnych textov“, kým „kánon v sebe zahŕňa aj určitý základný obmedzujúci prvok a zahŕňa uzavretú zbierku, ku ktorej nemožno nič pridať“.⁴² Toto striktné oddelenie Písma a kánonu potom znamená, že sa neberie do úvahy proces vytvárania zbierky a poradia kníh Písma. Vytváranie kánonu je podľa Childsa dejinný proces, ktorý v sebe zahŕňa „interakciu medzi rozvíjajúcim sa súborom autoritatívnych spisov a komunitou, ktorá ich uchováva“.⁴³ Netýka sa len konečného rozhodnutia o platnosti súboru spisov, ale sú v ňom zahrnuté aj prvky, ktoré ovplyvňovali zložitý proces ich vytvárania. Childsovo chápanie kánonu ako kontinuálneho dejinného procesu potvrdzuje aj jedna z jeho definícií kánonu: „Pojem kánon používam s odkazom na dejinný proces v rámci starovekého Izraela – predovšetkým v poexilnom období, ktorý zahrnoval zhromažďovanie, triedenie a poradie textov, ktoré svojou normatívnou funkciou slúžili ako sväté Písma uprostred trvalej náboženskej komunity.“⁴⁴ Hoci možno rozpoznať rozdielne obdobia kanonizačného procesu a výraz kanonizácia možno použiť na záverečné pevne stanovené hranice zbierky kníh, skoršie rozhodnutia nie sú podľa Childsa kvalitatívne odlišné od tých neskorších. Ak sú Písmo a kánon ostro rozdelené, „základné prvky procesu sa ľahko vytratia“.⁴⁵

Childsov výraz kánon potom označuje aj určitý interpretačný proces vo vnútri náboženskej komunity (spoločenstva viery), ktorá sa na jednej strane identifikuje s odovzďavanou tradíciou a na druhej strane ju sama vytvára.

Childs bol za svoje chápanie kánonu kritizovaný napríklad Jamesom Barrom, ktorý pokladá Písmo za otvorený súbor autoritatívnych náboženských textov, ale kánon za uzavretú zbierku textov. Hebrejská Biblia je podľa neho vytvorená z troch rozdielnych súborov textov – Zákona, Prorokov a Spisov – a ich jednota nie je až taká viditeľne prirodzená. Dokonca

⁴² CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 50.

⁴³ *Ibid.*, S. 58.

⁴⁴ CHILDS, Brevard. The Exegetical Significance of Canon for the study of the Old Testament. *Vetus Testamentum*. 1978, č. 19, s. 66-80. ISSN 0042-4935. S. 67. Scalise nazýva Childsov prístup k vzťahu medzi kánonom a Písmom komplexnejším než Sundbergov kvôli tomu, že jeho chápanie kánonu odkazuje na celý historický a teologický proces vytvárania a čítania určitých kníh ak Písma. Kánon sa nevzťahuje iba na kanonizáciu Písma. (SCALISE, Charles J. *Canonical Hermeneutics: Childs and Barth*, *Scottish Journal of Theology*, č. 47, 1994, S. 48)

⁴⁵ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 59.

argumentuje, že v tzv. biblických dobách nebol k dispozícii ani kánon ani Písmo a keby aj áno, kánon nebol základnou ideou. Dochádza k záveru, že Childsovo chápanie kánonu je „vágne a postráda analytický prístup“.⁴⁶ Childs oponoval tým, že si vybral výraz kánon, pretože obsahuje oba koncepty – authority aj recepcie – aby vyjadril proces a účinok prenášania náboženských tradícií spoločenstvom viery (*community of faith*), ktorý smeroval k určitému cieľu vo všetkých jeho rozličných aspektoch... Kánon odráža proces náboženskej interpretácie dejinným spoločenstvom viery, ktoré „necháva na literárnom texte svoj odtlačok“.⁴⁷

Ďalším dôležitým dôrazom Childsovho chápania kánonu je jeho „historický a teologický rozmer“. Hebrejský kánon sa rozvíjal v určitom dejinnom procese, ktorého etapy sa dajú rozpoznať. Rendtorff pri hodnotení kanonického prístupu k teologickému rozmeru kánonu poznamenáva, že „jedným z nejdôležitejších zjistení pritom je, že ztvárnění biblických knih v jejich nynější podobě zcela popravdě není výsledkem nahodilosti nebo bezmyšlenkovité a nechápavé redakční práce, jak si často mysleli dřívější historickokritičtí vykladači, ale že tu byly při díle velmi uvědoměle pracující tvůrčí síly, vedené velmi často určitým, nezdědka velmi vyhraněným teologickým záměrem“.⁴⁸ Aj toto pochopenie kánonu je zasadené do rámca spoločenstva viery. Childs sa pritom odvoláva na Semlerovu výlučne teologickú definíciu kánonu, ktorého vývoj obsahuje aj prvok Božej prozreteľnosti (*Heilgeschichte*) a ukazuje, že vytváranie kánonu zahrnovalo aj proces teologickej reflexie, ktorá bola dôsledkom používania určitých spisov v náboženskej komunite Izraela. Vytváranie kánonu a spoločenstvo viery sa navzájom ovplyvňujú. Tradované texty sú v kanonizačnom procese štrukturované tak, aby mohli splniť svoju úlohu v živote každej ďalšej generácie a prijatie autoritatívnych textov, naopak, spätne – aj vďaka teologickej reflexii – formuje komunitu viery.

⁴⁶ BARR, James. Childs' Introduction to the Old Testament as Scripture. *Journal for the study of the Old Testament*. 1980, č. 16, s. 12-13. ISSN 0309-0892.; BARR, James. *Holy Scripture: canon, authority, criticism*. Philadelphia: Westminster Press, 1983, 181 s. ISBN 06-642-4477-7. S. 49-51.

⁴⁷ CHILDS, Brevard. Review of *Holy Scripture: Canon, Authority, Criticism* by James Barr. *Interpretation*. 1984, č. 38, s. 68. ISSN 0020-9643.

⁴⁸ RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny*. S. 355-356.

V jednom zo zhrnutí kanonického prístupu Childs zahrnuje do definície kánonu aj cirkev: „Výraz kánon poukazuje na prijatý, zozbieraný a interpretovaný materiál cirkvi, ktorý ustanovuje teologický kontext a v ktorom tradícia pokračuje vo svojej autoritatívnej funkcii.“⁴⁹ Recepčia (*reception*) kánonu cirkvou je pre Childsa zásadná. Ak pri inej príležitosti uvádza, že kánon je miesto (*locus*), v ktorom sa spájajú deskriptívny aj konštruktívny aspekt interpretácie⁵⁰, potom tým miestom je cirkev ako príjemca kánonu. Raná kresťanská cirkev chápala formovanie kánonu ako odpoveď na Božie pôsobenie, ktorým sa malo uchovať živé Božie slovo.⁵¹ Cirkev teda dáva prednosť určitému súboru kanonických kníh, pretože je presvedčená, že tento celok je svedectvom o Božom zjavení a pôsobení v dejinách. Na jednej strane je tu určité „obmedzenie“ spôsobené uzatvorenosťou kánonu, počtom spisov, ktoré obsahuje, na druhej strane je kánon „otvorený“ v tom zmysle, že vyzýva cirkev, aby jeho interpretáciou preklenula minulosť a „pokračovala v zápase v každom novom období s živým Bohom, ktorý neprestáva konfrontovať svoj ľud cez staroveké svedectvo prorokov a apoštolov“.⁵² Prorocká a apoštolská tradícia, ktorú Childs označuje za svedectvo a kladie ju ako kánon do kontextu cirkvi, predpokladá jeden celok Písma, ktorý sa skladá z dvoch častí – Starého a Nového zákona. Toto spojenie nie je len výrazom „ustanovenia historickej kontinuity medzi Izraelom a cirkvou, ale predovšetkým potvrdením teologickej kontinuity“.⁵³

Keď Childs hovorí o zbierke kníh kresťanskej cirkvi ako o autoritatívnom Božom slove, spája jej vnútornú jednotu s vyznaním (*confession*), ktoré stojí na jednote evanjelia Ježiša Krista, ktoré cirkev hlása svetu. Tento rozmer kánonu opäť pripomína, keď prístup k Biblii ako Písmu, ktoré zahrnuje úlohu cirkvi sprostredkovať Božiu vôľu, označuje za konfesijný (*confessional*).⁵⁴ Childsova definícia kánonu v sebe obsahuje výrazný

⁴⁹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 71.

⁵⁰ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 98.

⁵¹ Ibid., S. 99.

⁵² Ibid., S. 113.

⁵³ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 74.

⁵⁴ Ibid., S. 8-9.

teologicko-konfesionálny prvok, ktorý zvýrazňuje dôležitosť spoločenstva viery a odlišuje Childsovo pochopenie kánonu od iných kanonických modelov.⁵⁵

Ako výstižné zhrnutie Childsovho širšieho chápania kánonu môže slúžiť niekoľko viet z úvodu k jeho komentáru knihy Exodus: „Dôvod, ktorý ma viedol k napísaniu tohto komentára, je bezpochyby teologický. Jeho zámerom je pochopiť Exodus ako biblickú knihu cirkvi. Exegéza ako teologická disciplína vychádza z kánonu v jeho kontexte a smeruje k spoločenstvu viery, ktoré žije svojím vyznaním Ježiša Krista.“⁵⁶

3.1.2 Otázka kanonického textu

Keď sa Childs zaoberá cieľom a metódou kanonického prístupu vo vzťahu k textovej kritike, kladie si otázku, aký text možno považovať za kanonický. Odpovedá takto: „Mazoretský text Hebrejskej Biblie je nástroj na rekonštrukciu aj pochopenie kanonického textu Starého zákona.“⁵⁷ Na podporu tohto tvrdenia uvádza 5 dôvodov:

(a) Literárny tvar tradície dostal svoju ustálenú podobu spolu s ustanovením kánonu a získal svoju stabilizovanú formu na konci prvého storočia n.l. ako jediný hebrejský text.

(b) Neodmysliteľnou súčasťou kánonu je náboženská komunita, pre ktorú je tento súbor spisov autoritatívny. Hoci žilo v helénskom období mnoho komunít s autoritatívnymi textami (židovské spoločenstvo v Egypte, komunita v Kumráne), iba historická židovská

⁵⁵ Napríklad model Jamesa Barra, ktorý vychádza dôsledne z historicko-kritickej perspektívy. Barr sa kriticky vyjadruje k zoznamu kníh, ktoré Childs pokladá za Písmo a pokladá jeho chápanie kánonu v tomto zmysle za veľmi zjednodušené. Tvrdí, že sú tri formy kánonu: kánon 1, kánon 2 a kánon 3. Kánon 1 je kánon, ktorý sa v bežnom použití spája so zoznamom kníh, ktoré tvoria Písmo. Kánon 2 označuje konečnú podobu kánonu, ktorá sa môže líšiť od pôvodnej podoby knihy. Kánon 3 odkazuje na spôsob ako nazeráť na text, alebo princíp „finality a authority“, ktorý vedie k tomu, že knihy sú pokladané za autoritatívne. Preto podľa Barra nemôže byť kánon 3 pokladaný za kánon, pretože je to abstrakcia, ktorá je nad aktuálnym textom. Kánon 1 a kánon 2 sú svojou podstatou historické a kánon 3 teologický. Barr vyčíta Childsovi, že v jeho ponímaní kánonu sú všetky tri koncepty zmiešané. BARR, James. *Holy Scripture: canon, authority, criticism*. Philadelphia: Westminster Press, 1983, 181 s. ISBN 06-642-4477-7. S. 75-79.

⁵⁶ CHILDS, Brevard S. *The book of Exodus*. S. ix.

⁵⁷ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 97. Mazoretársky text je starozákonný text doplnený o samohlásky a prednesové značky, ktoré doň doplnili po starostlivej a puntičkárskej práci trvajúcej mnohé stáročia tzv. mazoretári (z hebr. m-s-r = odovzdávať, tradovať). Používa sa len na vedecké štúdium a pre súkromnú potrebu. V bohoslužobnej praxi sa naďalej používa nepunktovaný text. BIČ, Miloš. *Ze světa Starého zákona II*. S. 515.

komunita (*historic Jewish community*), ktorej autoritatívnym textom bola mazora, prechádzala dejinami ako živá nositeľka celého kánonu hebrejských písem.

(c) Stabilizovaný hebrejský text židovskej komunity bol jediný konzonantický (spoluhláskový) text a židovská komunita ako jediná bola tradentom orálnej tradície vokalizácie Hebrejskej Biblie.

(d) Rastúca autorita mazoretského textu medzi grécky hovoriacimi Židmi v helénskom období.

(e) Raná kresťanská cirkev, ktorá používala Nový zákon, nikdy nerozvinula tvrdenie, že má lepší text Písma než text židovskej komunity, ako to urobili napríklad Samaritáni.

Childs definuje kanonický text ako „oficiálny text židovskej komunity, ktorý dosiahol bod stabilizácie v 1. storočí n.l... od tohto obdobia sa ako jediná forma hebrejského textu Biblie stal normatívnym a autoritatívnym vyjadrením svätého Písma Izraela“.⁵⁸ Na rovine historickej rekonštrukcie textu oddeľuje dve od seba jasne rozlíšené obdobia – tzv. predstabilizačné obdobie so širšou toleranciou divergentných textových typov a tzv. poststabilizačné obdobie, ktoré je charakterizované len malým množstvom variácií jedného oficiálneho textu.

Childs však zdôrazňuje, že „mazoretský text nie je totožný s textom kanonickým, ale slúži len ako nástroj na jeho rekonštrukciu. Nemáme žiaden dochovaný kanonický text“.⁵⁹ Najstarším dochovaným manuskriptom mazoretského textu je *Codex Leningradensis*, datovaný do roku 1008 n.l. Z časového rozdielu medzi stabilizáciou textu a jeho najstaršou dochovanou podobou podľa Childsa vyplýva, že kanonický text 1. storočia je obsiahnutý v postkanonickej tradícii a hoci vyjadreným zámerom mazoretárov bolo uchovávať kanonický text v nezmenenej podobe, rozličné faktory mali za následok určité zmeny, ktoré spôsobujú rozdiel medzi kanonickým a mazoretským textom.⁶⁰

V názore na normativitu mazoretského textu však u Childsa nastáva určitý posun. Oproti *Introduction (1979)*, z ktorého sú citované vyššie uvedené postuláty, v *Biblical*

⁵⁸ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 100.

⁵⁹ *Ibid.*, S. 100.

⁶⁰ *Ibid.*, S. 100.

Theology (1993) Childs píše, že „mazoretský text nebol najstarším textovým vzorcom, ktorý potom kresťania následne upravili. Bol skôr jednou z mnohých starovekých tradícií, ktoré si navzájom konkurovali“.⁶¹ Toto prehodnotenie dôrazu na mazoretský text si všíma aj Čapek (2005) a pri hľadaní dôvodov, ktoré viedli Childsa k všeobecnejšej predstave kánonu, uvádza ako možné tieto tri dôvody:

(a) vplyv výsledkú historickokritické metodiky, ktorá pomerně přesvědčivě dokládá, že vědomí kánonu jako pevně textově ustáleného a normativního tělesa je spíše pozdějšího data, než že by bylo skutečností tzv. biblických dob, kdy byly texty stále v pohybu,

(b) zjištění, že společenství víry, jež měla svůj kánon „Starého“ zákona již jako ucelený literární korpus, jsou historicky plně vystopovatelné až ve 2. a dalších staletích po přelomu,

(c) rozhodnutí Childse vymanévrovat z dřívějšího bitevního pole, kde kanonický přístup usiloval o nemožné, tj. o nalezení průniku mezi historickokritickou analýzou a preskriptivní notou vlastního pohledu na kánon, do důsledněji ahistorické, konfesijně zaujaté roviny.⁶²

Pri hľadaní najpravdepodobnejšej príčiny Childsovho posunu pri hodnotení dôležitosti MT kánonu sa odvoláva na kritickú analýzu Roya A. Harrisvilla⁶³, ktorý zdôrazňuje skôr ideové, resp. interpretačné dôvody. Tým, že Childs uprednostňuje v kanonickom prístupe skôr konštruktívne prvky biblickej interpretácie, t.z. že kánon je kontext, od ktorého sa má odvíjať jeho interpretácia, potom jeho historická rekonštrukcia nie je až taká dôležitá.

Dôsledkom tohto posunu je, že „Childsovi jde o kánon, jehož vlastní dějiny zůstávají stranou... Prvotní, z hlediska dějin recepce křesťanské církve nezajištěný kánon masoretů střídá kánon, o nějž se opírá zcela konkrétní doktrína (kánon jako *regula fidei*) nabízená

⁶¹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 74.

⁶² ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 54. Čapek doplňa, že téza normativity MT kánonu u Childsa je spochybnená ešte dvoma dôvodmi: 1. Septuaginta a Vulgáta boli v kresťanskej cirkvi po dlhé stáročia normatívnejšími textami, 2. existovalo napätie medzi synagogálnym a kresťanským kánonom a rôzne spoločenstvá viery mali rôzne literárne normatívne texty, s ktorými rôzne zaobchádzali.

⁶³ Pozri HARRISVILLE Roy A. What I Believe My Old Schoolmate is Up to uverejnená v CHILDS, Brevard S., Christopher R. SEITZ a Kathryn GREENE-MCCREIGHT. *Theological exegesis: essays in honor of Brevard S. Childs*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans, 1999, 396 s. ISBN 08-028-4198-8. S. 7-25.

k prijetí pro určité současné společenství víry... jde nakonec o takový kánon, pomocí něhož je vytvářen kontext specifického teologického diskurzu, ve kterém je tento kánon pojímán jako 'výchozí' norma. Zda jde o MT kánon či hebrejský text přeložený do národních jazyků třeba v septuagintním pořadí nebo přímo kánon LXX nakonec není to nejpodstatnější".⁶⁴

3.1.3 Hebrejský kánon a křesťanská Biblia

Z Childsovho díla je zřejmé, že mezi hebrejským kánonom a křesťanským Starým zákonem vidí úzky historický a teologický vztah.⁶⁵ Za klíčovou pokládá otázku, či Hebrejská Biblia plní úlohu závazného textu len pre Židov, alebo aj pre kresťanov, resp. v akom zmysle je Hebrejská Biblia tiež Písmom kresťanskej cirkvi.

Childs poukazuje na to, že v dejinách křesťanské cirkvi prevažovali dva hlavné postoje k hebrejskému kánonu, postavené na jeho tzv. užšom a širšom chápaní. Úzky kánon stotožňuje křesťanský Starý zákon (pokiaľ ide o literárny rozsah a formu textu) so synagogálnym hebrejským kánonom. Široký kánon priberá a dopĺňa hebrejský kánon o ďalšie knihy, ktoré boli v niektorých oblastiach cirkvi uchovávané. Zástancom úzkeho kánonu bol Hieronym, širšieho Augustín. Reformačné cirkvi prijali Hieronymov pohľad na kánon a katolícka cirkev sa stotožnila s Augustínovým. Pravoslávne cirkvi sa po určitom váhaní pripojili k širšiemu křesťanskému kánonu.⁶⁶ V 16. storočí sa rozvinula v teológii křesťanskej cirkvi ostrá diskusia o vztahu medzi Písmom a tradíciou. Reformátori trvali na nadradenosti Písma a jeho autoritu nezdôvodňovali rozhodnutím cirkvi, ale tým, že obsahuje Božie slovo. Katolícki teológovia argumentovali autoritou cirkvi a obhajovali stanovisko, že cirkev je ľudský nástroj, cez ktorý Duch Svätý dal Písmu konkrétnu podobu a preto tradícia nesmie byť v podriadenom vztahu k Písmu. Vlastný postoj vyjadril Childs takto: „Hoci osobne súhlasím s tradíciou Hieronyma, neznevažujem ani stanovisko tých kresťanov, ktorí sa pridávajú Augustínovho konceptu širšieho kánonu.“⁶⁷

⁶⁴ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 58.

⁶⁵ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 73-74.

⁶⁶ *Ibid.*, S. 63. Pozri aj BIČ, Miloš. *Ze světa Starého zákona II*. S. 609.

⁶⁷ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 666.

Inak povedané, Childs sa stotožňuje s protestantským pohľadom, ktorý pokladá hebrejský kánon za autentický. Hoci majú tzv. apokryfné knihy určitú literárnu a historickú hodnotu, v protestantskom chápaní je ich autorita veľmi obmedzená. Childsov kanonický prístup sa teda obmedzuje na kánon kresťanskej cirkvi, ktorý vytvorila reformácia.

Childs zhrnuje argumenty tých, ktorí robia jasnú deliacu čiaru medzi hebrejský kánon a kresťanský Starý zákon, do dvoch oblastí – na argumenty formálne a podstatné (substantívne).

Medzi formálne pripomienky patrí, že kresťanský Starý zákon a Hebrejská Biblia sa líšia pokiaľ ide o text, jeho rozsah a jeho usporiadanie (poradie). Pokiaľ ide o text, kresťania uprednostnili grécky a latinský preklad pred hebrejským. Čo sa týka rozsahu, tak pridali ďalšie knihy nad rámec hebrejského kánonu a napokon uprednostnili poradie kníh v Septuaginte pred členením Hebrejskej Biblie na tri časti (Zákon, Proroci, Spisy).

Podstatné argumenty sa týkajú dvoch oblastí. Tá prvá súvisí s vplyvom farizejského judaizmu, ktorý po zničení Jeruzalema vďaka halachickej a hagadickej tradícii ovplyvnil aj formovanie Hebrejskej Biblie. Dominantné postavenie bolo dané Tóre a ďalšie dve časti jej boli podriadené. Na tomto základe vznikol argument, že „rozdiel medzi židovskou Bibliou a kresťanským Starým zákonom nevznikol preto, že kresťanská cirkev k nej pridala ďalšie knihy alebo že použila širší Alexandrijský kánon v Palestíne neznámy, ale kvôli zúženým pravidlám procesu, ktorým rabínsky judaizmus eliminoval svoj predtým širší kánon autoritatívnych spisov“.⁶⁸ Z tohto dôvodu môže kresťanstvo prijať širší kánon, ktorý zahŕňa aj apokryfné knihy.

V tejto línii sa vynára aj argument, ktorý rozvinul Gese, že kresťanský Starý zákon má svoju integritu len v tom, že odkazuje na Nový zákon, ktorého formovanie priviedlo Starý zákon k jeho teologickému naplneniu a tým k jeho historickému záveru. Referenčnou viazanosťou na Nový zákon stratil svoju kontinuitu s Hebrejskou Bibliou.⁶⁹

Childs ešte pripomína tzv. tradičné kresťanské argumenty, ktoré majú zdôrazniť diskontinuitu medzi kresťanskou vierou a hebrejským písmom – protiklad medzi „literou“

⁶⁸ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 662.

⁶⁹ *Ibid.*, S. 662.

Starého zákona a „duchom“ Nového zákona, medzi „tradíciou starších“ a autoritou „živého Krista“, medzi historickou orientáciou Starého zákona a eschatologickou orientáciou Nového atď.⁷⁰

Ešte predtým, než Childs postaví proti uvedeným dôvodom protiargumenty, pripomenie dôležité základné východisko – židovská komunita nevytvorila Písmo na základe vlastnej skúsenosti, ale „autority Božieho slova, ktoré sa stalo súčasťou samotného poslania a svedčilo o trvalej Božej iniciatíve v rámci určitej tradície“.⁷¹ Na základe skutočnosti o Božom zjavení, ktoré bolo sprostredkované touto historickou komunitou, sú všetky spomínané formálne argumenty okrajové.⁷²

Sundbergov argument o zúžení hebrejského kánonu farizejským judaizmom, ktorý sa tým vyrovnával s rôznymi náboženskými i historickými okolnosťami, komentoval Childs dvoma protiargumentmi:

(a) Prvky veľmi úzkej spojitosti medzi rabínskym judaizmom a Starým zákonom nie sú obmedzené len na neskorú rabínsku redakciu. Sú v Starom zákone hlboko zakorenené. Svedčia o tom knihy Žalmov, Ezdráš, Nehemiáš, Ester a celý kňazský kódex Pentateuchu.

(b) Eschatologické a apokalyptické dôrazy kresťanskej teológie, ktoré ju odlišujú od rabínskeho judaizmu, sa v určitej miere do Nového zákona prenášajú zo starozákonných kníh, ktoré sú súčasťou hebrejského kánonu (Izaiáš, Ezechiel, Daniel, Joel, Zachariáš).⁷³

Childs komentuje aj Geseho argument, že kresťanská cirkev nemôže prijať hebrejský kánon ako normatívny text, pretože Starý zákon vytvára jednotu s Novým zákonom, ktorá je nezávislá od rozvoja hebrejského kánonu. Podľa Childsa však výsledky novozákonného

⁷⁰ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 663.

⁷¹ Ibid., S. 663.

⁷² Childs ich napriek tomu uvádza. V skratke, pokiaľ ide o uprednostnenie gréčtiny a latinčiny pred hebrejským textom, podľa Childsa cirkev nikdy netvrdila, že má lepší text, ako napríklad Samaritáni. V helénskom svete bola gréčtina *lingua franca* a rekonštrukcia septuagintných textov ukazuje na jej závislosť od normatívneho hebrejského textu. Argument, že pridanie kníh k hebrejskému kánonu ho oddelilo od kresťanského Starého zákona Childs zmierňuje tým, že ani pripojenie Nového zákona k Starému nezničilo ani nezastrelilo Starý. Hoci oddeľuje vieru kresťanov od viery Židov, stále tu ostáva spojenie oboch kánonov. Pokiaľ ide o poradie kníh, podľa Childsa si kresťania nevytvorili sami nové poradie kníh Starého zákona, ale vybrali si len jeden model z niekoľkých, ktoré najlepšie podporovali kresťanský postoj k rôznym interpretáciám Starého zákona z pohľadu Nového. CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 666.

⁷³ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 668.

bádania dokazujú, že prví kresťania čítali Starý zákon ako knihu svätých textov a zdieľali v tomto zmysle hermeneutické princípy kumránskeho spoločenstva aj rabínskeho judaizmu. Nestáli oddelení od židovskej komunity v budovaní nejakej novej tradície, ako to tvrdí Gese.

V závere kapitoly o vzťahu medzi hebrejským Písmom a kresťanskou Bibliou sa Childs snaží nájsť vyvážený vzťah medzi ich kontinuitou a diskontinuitou. „Hrozba, ktorá pramení z prehnaného zdôrazňovania diskontinuity medzi kresťanskou Bibliou a hebrejským Písmom je prerušenie ontologického vzťahu medzi kresťanstvom a judaizmom. Starý zákon sa stáva jednoducho podkladným materiálom pre Nový zákon a musí byť buď ignorovaný alebo pokresťančený, ak má ostať súčasťou kresťanskej Biblie... Hrozba, ktorá pramení z prehnaného zdôrazňovania kontinuity medzi Starým zákonom a hebrejským Písmom, spočíva v zničení integrity kresťanskej Biblie. Kresťanská cirkev vyznáva, že svedectvo o Ježišovi Kristovi našla v Starom aj v Novom zákone. Jej Biblia nepozostáva z hebrejskej Biblie plus prídavku s názvom Nový zákon... Starý zákon je interpretovaný Novým, a Nový zákon je pochopený prostredníctvom Starého, ale jednota jej svedectva je založená na jednom Pánovi.“⁷⁴

3.1.4 Finálna forma (konečná podoba) kanonického textu

Finálnej forme textu sa Childs pomerne obsírne venuje v diele *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979), ale už v jeho predchádzajúcich štúdiách možno nájsť niektoré základné obrysy jedného z postulátov kanonického prístupu. Napríklad v „Canonical Shape of the Prophetic Literature“ (1978) píše, že kanonická analýza by mala venovať pozornosť finálnej forme samotného textu a že tvar (*shape*) biblického textu môže reflektovať zvláštne dejiny stretnutia medzi Bohom a Izraelom. Aj v ďalšom článku „The Exegetical Significance of Canon for the Study of the Old Testament“ (1978) poukazuje na to, že „kanonická analýza obracia svoju pozornosť viac na vplyv, ktorý mali rôzne vrstvy na finálnu podobu textu, než na použitie textu ako zdroja ďalších informácií získaných prostriedkami nepriameho čítania, ako je napríklad sebapochopenie redaktora. Oprávnenie na tento prístup možno nájsť v rámci

⁷⁴ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 671.

samotnej biblickej tradície. Tradenti sa zhodne snažili skryť svoje stopy, aby obrátili pozornosť viac na samotný text, než na samotný proces“.⁷⁵

Charakteristiku kánonického výkladu Písma s dôrazom na konečný tvar textu zrozumiteľným spôsobom podáva aj Manfred Oeming v knihe *Úvod do biblickej hermeneutiky*: „Kánonický výklad Písma se namísto vysoce spekulativního hledání původních a pravých ‘skutečností’ (např. Ježíšových vlastních slov – *ipsissima vox, ipsissima verba Jesu*) omezuje na nám dnes dostupný konečný tvar Bible. Tím, co se má vykládat, je konečný text... Cílem exegetické práce není rozlišovat skutečná prorocká slova od jejich sekundárního zpracování nebo původní Ježíšovy výroky od pozdějšího církevního zpracování. Také pozdější zpracování textu je teologicky velmi významné... Kánonický výklad Písma si nově bere za cíl – na rozdíl od přístupů, které rozčleňují texty podle období jejich vzniku nebo podle míst, odkud pocházely, a podle okruhů tradentů, kteří se jimi zabírali (což má za následek, že si tyto přístupy často navzájem odporují) – spojitost s organickou jednotou Bible jako celku.“⁷⁶

Finálna forma textu zdôrazňuje konečné štádia textu na úkor tých predchádzajúcich, ktoré takisto môžu ponúkať množstvo súvislostí, otázok a teologických kontextov, ale pre zástancov kánonickej teológie sú v konečnom dôsledku druhotné alebo dokonca nepodstatné.

Kánonický prístup je tak v rozpore nielen s kritikou redakcie, ktorá si kladie otázky po súvislostiach sekundárnych úprav jednotlivých biblických kníh a sleduje zámer, s akým jednotliví redaktori skladali rôzne textové časti, ale aj s ďalšími metódami historicko-kritickej vedy, ako to ukazuje Barton.⁷⁷

⁷⁵ CHILDS, Brevard. Canonical Shape of the Prophetic Literature. *Interpretation*. 1978, č. 32, s. 46-58. ISSN 0020-9643. S. 47.; CHILDS, Brevard. The Exegetical Significance of Canon for the study of the Old Testament. *Vetus Testamentum*. 1978, č. 19, s. 66-80. ISSN 0042-4935. S. 68.

⁷⁶ OEMING, Manfred. *Úvod do biblickej hermeneutiky: cesty k pochopení textu*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2001, 261 s. Studium (Vyšehrad), sv. 7. ISBN 80-702-1518-6. S. 93-95.

⁷⁷ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. odkazuje na Bartonovu analýzu vzťahu kánonického prístupu k biblickej kritike, ktorú rozobral v knihe *The Canonical Meaning of the Book of The Twelve*. Childsov prístup je konfrontovaný so štyrmi historicko-kritickými metódami – kritikou recepcie, dejinami tradície, kritikou redakcie a exegézou konečného tvaru. Čapek píše: „Nejblíže kánonickému přístupu by podle Bartona mohla mít exegese konečného textu, tak jak je od poloviny 80. let traktována s pomocí moderní literární vědy také v bibliotice. Childs však odmítá i tuto metodu, protože se sice soustřeďuje na interní logiku konečného textu, ale nesleduje ho primárně na teologické úrovni.“ S. 50.

Dôvod, prečo kanonický prístup kladie dôraz na konečnú podobu textu, spočíva podľa Childsových slov vo „zvláštnom vzťahu medzi textom a Božím ľudom, čo tvorí základ tvorby kánonu. Tvar (*shape*) biblického textu je odrazom dejín stretávania medzi Bohom a Izraelom. Kánon slúži na to, aby opísal tento výnimočný vzťah a definoval rámec týchto dejín tým, že stanoví začiatok a koniec tohto procesu... Význam konečnej podoby biblického textu spočíva v tom, že sám osebe nesie svedectvo o celých dejinách zjavenia“.⁷⁸

Koncept „zjavenia“ (*revelation*) má pre Childsa hlboký teologický význam. Nadväzuje na Karla Bartha, ktorý v učení o Bohu kladie hlavný dôraz na Božiu iniciatívu, v ktorej Boh zjavuje sám seba. Pre Bartha bolo hlavnou úlohou teológie „popsat, objaviť Boží totožnosť v jeho sebezjavení a rozpoznať, čo v živote a myšlení odpovedá tomuto zjaveniu“.⁷⁹ Napriek tomu, že v dejinách kresťanstva bol výraz Božie zjavenie synonymom Biblie, v novodobej histórii boli voči nemu vznesené vážne námietky. Na poli starozákonného bádania to bol predovšetkým James Barr, ktorý v niekoľkých článkoch spochybňuje oprávnenosť používania výrazu zjavenie ako odkaz na Bibliu.⁸⁰ V knihe *Old Testament Theology in a Canonical Context* (1985) venuje Childs celú kapitolu apologetike konceptu zjavenia v kontexte Starého zákona, ale aj v kontexte celej kresťanskej teológie.⁸¹ Pre neho je zjavenie „teologickou reflexiou Božej reality“ a v kanonickom kontexte je to obranný mechanizmus proti „pokriveným interpretáciám, ktoré pochádzajú z preceňovania kognitívnych, empirických a historických elementov“.⁸² V jeho chápaní „nie je nijaké zjavenie mimo skúsenosť historického Izraela“.⁸³

Ďalším dôležitým prvkom konceptu konečnej podoby textu je jeho „hermeneutická funkcia pri vytváraní vlastných obrysov textovej pasáže“.⁸⁴ To znamená, že finálna podoba textu pomáha kresťanskej cirkvi vytvoriť základ vlastnej teologickej reflexie, ktorý vychádza

⁷⁸ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 75-76.

⁷⁹ *Blackwellova encyklopédia moderného kresťanského myšlení*. 1. vyd. Editor Alister E. McGrath. Preklad Jan Dus. Praha: Návrat domů, 2001, 593 s. ISBN 80-725-5043-8. S. 25.

⁸⁰ Napríklad BARR, James. *Revelation Through History in the Old Testament and in Modern Theology*. *Interpretation*. 1963, č. 17, s. 193-205.

⁸¹ CHILDS, Brevard S. *Old Testament theology in a canonical context*. S. 20-26.

⁸² *Ibid.*, S. 25-26.

⁸³ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 71.

⁸⁴ *Ibid.*, S. 76-77.

z normatívnej tradície židovskej komunity. Podľa Childsa toto vytváranie (*shaping*) kánonu pomáha vyčleniť dôležité prvky v texte od tých podradných. Bráni pokusom, ktoré sa snažia na základe historicko-kritickej rekonštrukcie a v mene historickej presnosti o zásahy do celkového obrazu Písma.⁸⁵ Zjavenie je vertikálny a hermeneutická funkcia kánonu je horizontálny rozmer normativity Biblie.⁸⁶

Koncept konečnej podoby textu dáva prednosť synchronnej interpretácii kánonu. Hoci sa Childs bránil vedomému spojeniu s tzv. novou literárnou kritikou⁸⁷ (pre ktorú je synchronne čítanie textu príznačné), John Barton vo svojej štúdiu *Reading the Old Testament* nachádza a porovnáva spoločné východiská kanonického prístupu a novej literárnej kritiky.⁸⁸ Childs odmieta ideovú spojitosť s novou literárnou kritikou, ale pripúšťa, že jeho chápanie kánonu „sdílí společný zájem s několika novějšími literárně kritickými metodami s cílem vyzdvihnout integritu textu nehledě na diachronní rekonstrukce“⁸⁹ a Bartonovo „nepochopenie“ vidí v tom, že sa pokúsil opísať kanonický prístup jednoducho ako formu štrukturalizmu.⁹⁰ Čapek (2003) poukazuje na to, že Childsov pohľad na diachroniu predsa len prekonal určitý vývoj: „Dřívější odmítání diachronie se pozměňuje; diachronie je vnímána jako komplementární k synchronní interpretaci. Druhá z poloh interpretace má nicméně mít i nadále primát, má být pro výklad 'normativní'“⁹¹ Childs rozlišuje dvojaké čítanie Biblie – ako zdroj a ako svedectvo. Zjednodušenú kritiku jeho rezervovaného postoja k diachronii vyvracia tým, že pripomína jej užitočnosť pri rekonštrukcii hlbších dimenzií v rámci

⁸⁵ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 77.

⁸⁶ HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 137.

⁸⁷ V angličtine „New Criticism“. Ide o kritický prístup k literatúre, ktorý sa sústreďuje na analýzu a interpretáciu textov. Historické a biografické informácie považuje za menej podstatné než samotnú štruktúru textu. Pomenovanie dostala podľa knihy Johna Ramsona *The New Criticism*, ktorá bola vydaná v roku 1940.

⁸⁸ BARTON, John. *Reading the Old Testament: method in biblical study*. Rev. and enlarged. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1996, 294 s. ISBN 06-642-5724-0. Barton ukazuje na tri základné prvky, ktoré dokazujú späťosť Childsovho prístupu a tejto novej literárnej metódy: „(1) dôraz na samotný text (*text itself*) jako celistvou, sémanticky soběstačnou literární skutečností, (2) nezájem o záměr autora (*authorial intention*) textu a z toho plynoucí a v případě nové literární kritiky jasně proklamovaný postulát intencionálního klamu (*intentional fallacy*), (3) snaha o vynášení významu textu z literárního kontextu díla, resp. kánonu. Tento význam se stává funkcí kontextu, v němž se text ocitá.“ (Citované z ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 68.)

⁸⁹ Citované z ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 68.

⁹⁰ CHILDS, Brevard S. *Old Testament theology in a canonical context*. S. 6.

⁹¹ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 78.

kanonickej formy biblického textu a pri hľadaní skorších štádií svedectva v rámci biblickej tradície. Ani čítanie textu ako svedectva (príznačné pre kanonický prístup) neumenšuje dôležitosť diachronného rozmeru dejín Izraela, do ktorých vstupuje Boh. Na podporu užitočnosti diachronie uvádza štyri dôvody:

(a) Pretože konečná podoba biblického textu označuje koniec historického rozvoja izraelskej tradície, je dobré celé obdobie analyzovať s ohľadom na množstvo rozhodnutí, ktoré napokon viedli k vytvoreniu kanonického celku, predovšetkým vzhľadom na jeho teologickú úlohu ako svedka.

(b) Ak pomocou diachronnej analýzy dokážeme lepšie opísať a dať do súvislostí rôzne štádia rozvoja izraelského svedectva, potom vykladač dokáže lepšie uchopiť a interpretovať vzťahy medzi jednotlivými typmi svedectiev.

(c) Pretože nie všetky náboženské skupiny v Izraeli sa podieľali na odovzdávaní tradície, ktorá viedla k jej kanonizácii, je potrebné vidieť, do akej miery skoršie štádia tradície boli pre jednotlivé skupiny normatívne.

(d) Aj po tom, čo bola biblickým textom, ktoré vznikli v rôznych obdobiach, daná určitá normativita, neprestali odrážať určitú kvalitu ich pôvodného života. Konečná podoba textu nevymazala potenciál pre mnohovrstevné čítanie biblického textu, ale je zasadená do kontextu určitých kanonických obmedzení. Pokiaľ ide o hľadanie koherentného významu textu alebo autoritatívnej úlohy v rámci spoločenstva viery, potom má exeget dopredu určené určité mantinely.⁹²

Z uvedených poznámok sa ukazuje, že aj koncept konečnej podoby textu slúži v rámci kanonického prístupu ako jeden z prostriedkov, ktoré pomáhajú vyniknúť kánonu ako celku. „Kanonický prístup je ze své podstaty ‘holistický’, tj. zaměřuje se na Bibli jako na celek. Metoda se nezajímá o jednotlivé izolované texty, nýbrž chce vysvětlovat strukturu výstavby skupin textů, knih... a nakonec i strukturu kánonu jako celku, a tím znovu uvést v platnost

⁹² CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 104-105.

reformační princip *Sacra scriptura sui ipsius interpret*. Kanonický výklad Písma chce v neposlední řadě nově dokázat, že Písmo má i v současném duchovním dění svou platnost.⁹³

Konečná podoba textu ako ju predstavuje Childs svedčí o jeho postupnom presune z pôdy historicko-kritického bádania k obhajobe teologických „záujmov“ spoločenstva viery. História a teológia spojené jedným kanonickým celkom sú od seba neoddeliteľné.

3.1.5 Kanonická intencionalita

Kanonický proces (formovanie kánonu) nie je podľa Childsa náhodný. Tradovaný materiál kontinuálne prechádzal cez rôzne ústne, písomné i redakčné obdobia a podieľali sa na ňom rôzni tradenti vedení určitým zámerom, ktorí smerovali k „teologickému záveru“.⁹⁴ Tento proces zahŕňa prijatie a rozpoznanie určitých náboženských tradícií ako autoritatívnych pre spoločenstvo viery, ale aj vedomé zhromažďovanie vybraných textov do zbierky, ktoré vedie k poslednej fáze literárnej aj textovej stabilizácie, ktoré Childs nazýva „vlastná kanonizácia“ (*canonization proper*).⁹⁵ Proces vytvárania kánonu zahrnoval množstvo dielčej práce vedenej určitým teologickým zámerom (plnil funkciu *regula fidei*) na rôznych úrovniach jeho kompozície, preto „koncept kánonu nie je neskorým, cirkevným usporiadaním, ktoré bolo cudzie samotným textom, ale toto kanonické vedomie (*canon-consciousness*) je hlboko založené v procese literárneho formovania...“⁹⁶ Podľa Childsa „nie je jasné, do akej miery usporiadanie ústnej tradície alebo písomných materiálov do kanonickej formy vždy obsahovalo vedomé (*intentional*) rozhodnutie. Niekedy existuje jasný dôkaz o vedomom (*intentional*) zastretí pôvodných historických reálií... Inokedy vytváranie kánonu do značnej miery závisí od toho, čo by sa skôr dalo nazvať ako nevedomé faktory, ktoré boli následne zahrnuté do kanonického kontextu... Ale bez ohľadu na intencionalitu zámerom kanonického procesu bolo odovzdať tradíciu dostupnú pre ďalšie generácie prostriedkami

⁹³ OEMING, Manfred. *Úvod do biblické hermeneutiky*. S. 95.

⁹⁴ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 70.

⁹⁵ *Ibid.*, S. 70.

⁹⁶ *Ibid.*, S. 70-71.

‘kanonickej intencionality’ (*canonical intentionality*), ktorá je koextenzívna s významom biblického textu“.⁹⁷

Childsov kanonický prístup k biblickej teológii spája koncept kánonu s *regula fidei* spoločenstva viery. Pravidlo viery (*regula fidei*) je východiskom kanonickej intencionality, ktorá sa stáva dôležitým argumentom na obhajobu kanonicity biblického textu. Je spojivom medzi textom a jeho teologickým obsahom.

Vzťahom medzi náhodilosťou a nenáhodilosťou rastu kánonu sa zaoberá aj Čapek (2003). V odvolaní sa na diela Bretta a Barra bolo podľa neho formovanie kánonu skôr procesom náhodilým a dopredu nenaplánovaným a spojeným skôr s naratívnu povahou tradovaných textov. Kriticky (občas na hranici miernej irónie)⁹⁸ predstavuje Childsov model, v ktorom „intencionalita autorů, redaktorů, ale i čtenářů není z hlediska kanonického přístupu určující. Normou výkladu je text, který má objektivní statut zavazující i jeho tradenty. Ti sice stáli u jeho růstu, ale vědomí závaznosti tradovaného materiálu... je při kanonickém utváření zavazovalo ke konformitě vůči intencionalitě tradovaného materiálu... Kanonické vědomí, jímž byly prostoupeni, eliminuje jakýkoli autorský nebo redaktorský diskurz.“⁹⁹

Čapek venuje priestor súhlasným stanoviskám zástancov¹⁰⁰ Childsovoho postulátu kanonickej intencionality a ponúka aj jeho krátke kritické zhodnotenie u dvoch starozákonných bádateľov – Jamesa Barra a Waltera Brueggemanna¹⁰¹ a napokon dáva

⁹⁷ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 78.79. Podobne aj RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny*: „Jedním z nejdůležitějších zjištění přitom je, že ztvárnění biblických knih v jejich nynější podobě zcela popravdě není výsledkem nahodilosti nebo bezmyšlenkovité a nechápavé redakční práce, jak si často mysleli dřívější historickokritičtí vykladači, ale že tu byly při díle velmi uvědoměle pracující tvůrčí síly, vedené velmi často určitým, nezřídka velmi vyhraněným teologickým záměrem.“ S. 355.356.

⁹⁸ Napr. veta: „Childs již v Introduction ukazuje sílu své představivosti...“ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 60.

⁹⁹ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 60-61.

¹⁰⁰ Čapek odkazuje na Provena a Rendtorffa. ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 59-60.

¹⁰¹ Brueggemannove argumenty zhrnuje Childs do troch bodov: (1) Childsovo teologické zdôvodnenie kánonu je postavené na čisto literárnom, formálnom argumente vyjadrenom v zmysle vytvárania (*shaping*) textu, hoci zdôvodnenie authority malo byť postavené na teologickom obsahu, (2) biblický text nie je výlučný tradent teologickej normy, ale aktivita vykladača, ktorý ako ‘kanonický interpret’ je vtiahnutý do kontinuálneho procesu aktualizácie textu..., (3) sociálna realita vyjadrovaná utláčanou menšinou na okraji spoločnosti posilňuje základný teologický obsah, ktorý podopiera biblickú autoritu, kým kanonická interpretácia je konverzácia s otvoreným koncom s tými, ktorí boli zbavení

priestor stručnej Childsovej obrane¹⁰² voči uvedeným kritikám. To, čo Childs nazýva v reakcii na kritiku „základným nepochopením“, možno vyjadril Noble (1995) slovami, že „nanešťastie Childs nikde nevysvetlil, čo myslel pod kanonickou intencionalitou“.¹⁰³

V každom prípade sa Childsov koncept kanonickej intencionality a s ním spojeného kanonického vedomia stal dôležitým podporným pilierom kanonického prístupu.

3.1.6 Vzťah medzi Starým a Novým zákonom

Vo svojom komplexnom zhodnotení metodologických prístupov v dejinách starozákonnej teológie F.G. Hasel poukazuje v úvode k prehľadu „novej biblickej teológie“ (New Biblical Theology) na to, že vždy znovu a znovu sa „bádatelia pokúšali dosiahnuť za hranice Starého zákona k Novému. Je to evidentné u Th. C. Vriezena, C. Lehmana, R. E. Clementsa, S. Terriena, C. Westermana, H. Geseho a ďalších. Aj keď nijaké z týchto pokusov nie sú identické, je tu neprehliadnuteľne silná tendencia, ak nie dokonca pomaly sa rodia konsenzus, že otázka vzťahu Starého zákona k Novému je jedna z najzákladnejších otázok pre biblické bádanie a starozákonnú teológiu“.¹⁰⁴

Childs v knihe *Biblical Theology in Crisis (1970)* túto snahu bádateľov rozvíja svojím vlastným spôsobom a vytvára základy pre nový typ biblickej teológie (New Biblical Theology), ktorá vytvára interpretačné nástroje zamerané na konečnú podobu biblického textu zasadeného do kontextu biblického kánonu, resp. Biblie ako celku. Obhajuje tézu, že kánon

práv, ktorá sa domáha biblickej pravdy zo všetkých falošných tvrdení autority a moci establishmentu. CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 72.

¹⁰² Childs okrem úvodnej poznámky, že takéto chápanie kanonického prístupu je „základným nepochopením jeho podania“, reaguje tým, že „základným bodom jeho nazerania na Písmo ako kánon v opozícii voči antropocentrickej tradícii liberálneho protestantizmu je zdôraznenie, že biblický text a jeho teologická funkcia ako autoritatívna forma patria neodlučiteľne k sebe“. CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 72.

¹⁰³ Možno aj preto Barr hovorí o kanonickej intencionalite ako o „mystickej fráze“. (Citované z NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. New York: E.J. Brill, 1995, 381 s. ISBN 90-041-0151-9. S. 49) Noble ešte odkazuje na Childsovo vysvetlenie tohto bodu na strany 206-207 v jeho diele „A Response“; na strany 300, 486 a 645 knihy *Introduction to the Old and New Testaments*, kde Childs používa podobnú frázu „intention of the text“ a napokon upozorňuje na rozdielnosť medzi kanonickým významom a intencionalitou autora v Childsovej štúdii *New Testament as Canon: An Introduction*, napr. na s. 38, 49, 83-84, 162, 172-173, 185-186, 291-292, 427, 461.

¹⁰⁴ HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 103.

kresťanskej cirkvi ako normatívna forma tradície je najvhodnejším kontextom pre biblickú teológiu. Na rozdiel od historicko-kritických dôrazov postavených na skúmaní historických reálií starovekého blízkovýchodného a grécko-rímskeho sveta, biblická interpretácia sa musí odohrávať v kontexte kresťanského kánonu, ktorý obsahuje Starý aj Nový zákon ako normatívne texty kresťanstva. Medzi nimi existuje dialektický vzťah, v ktorom má interpret uviesť rôzne časti textu do vzájomnej konverzácie. Sústreďuje sa jednak na unikátne svedectvo danej pasáže a jednak na jeho vzťah k celku.¹⁰⁵ Childs tieto teoretické interpretačné zásady a princíp, že kánon neslúži len ako zdroj náboženského poznania, ale obsahuje v sebe aj hermeneutickú metódu pre kresťanskú teológiu, uplatnil neskôr aj v niektorých publikáciách. Napríklad v *Introduction to The Old Testament as Scripture* (1979) kanonické čítanie každej starozákonnej biblickej knihy obsahuje aj historicko-kritickú diskusiu nad knihou (Historical Critical Problems) a potom sa zaoberá konečnou podobou knihy ako literárnym a teologickým celkom (Canonical Shape, Theological and Hermeneutical Implications).¹⁰⁶ Zdá sa, že do kanonického kontextu Childs zahŕňa aj to, ako boli biblické pasáže čítané a vykladané aj v tzv. predkritickom období, pretože k analýze starozákonných kníh v uvedenej publikácii pridáva ešte dodatok v podobe bibliografie, ktorá obsahuje dejiny výkladu židovských aj kresťanských autorov. Zdôvodňuje to tým, že „pri hľadaní kanonického tvaru biblickej knihy vidia často predkritickí vykladači určité dimenzie textu jasnejšie, než tí, ktorých perspektíva sleduje len čisto historicko-kritické otázky“.¹⁰⁷

Childs venuje kánonu ako celku a vzťahu medzi Starým a Novým zákonom významné miesto aj v jeho komplexnom zhrnutí kanonického prístupu – v *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993). Už podtitul knihy – *Theological Reflection on the Christian Bible* – naznačuje, že Childs bude pokračovať v obhajobe prístupu k Písmu, ktorý potvrdzuje a vyzdvihuje kanonickú celistvosť kresťanskej Biblie a zároveň aj jej teologickú jednotu v rámci spoločenstva viery. Všetko svoje predchádzajúce bádateľské úsilie o metódu, podstatu a obsah biblickej teológie zhrnul Childs do niekoľkých slov: „Biblická teológia... je

¹⁰⁵ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 99-106.

¹⁰⁶ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 8-13.

¹⁰⁷ *Ibid.*, S. 82.

teologická reflexia Starého a Nového zákona.“ Definíciu dopĺňa dodatkom: „To predpokladá, že kresťanská Biblia pozostáva z teologickej jednoty formovanej kanonickým zväzkom (*union*) Starého a Nového zákona.“¹⁰⁸ Vzťah kanonickej jednoty medzi Starým a Novým zákonom s dôrazom na kontext Písma a prepojením so systematicko-teologickými disciplínami sa tak stáva jedným z najvýraznejších elementov, ktoré ovplyvnili vývoj biblickej teológie druhej polovice 20. storočia.

Childsova premisa o kanonickej i teologickej jednote Starého a Nového zákona je ďalej teoreticky analyzovaná v kapitole „A Search for a New Approach“ s podtitulom „The Problem of the Christian Bible“. Problematike kresťanskej Biblie sa Childs najprv venuje poukázaním na rôzne formy kanonickej Biblie v dejinách kresťanstva i judaizmu. Predkladá priame¹⁰⁹ a nepriame¹¹⁰ historické dôkazy týkajúce sa formy a rozsahu hebrejského kánonu krátko pred a po vzostupe kresťanstva. Zaoberá sa formovaním širšieho kresťanského kánonu a ukazuje, že kánon farizejského judaizmu, s ktorým sa stotožňoval Ježiš a prví kresťania, bol neskôr nahradený Septuagintou. Príčinu vidí Childs v tom, že lepšie plnil funkciu svedectva o autorite Ježiša Krista. Základná teologická otázka pre cirkev dnes spočíva v jej poslaní „neprestajného skúmania kresťanskej Biblie“. Na jednej strane by mala ustavične odkrývať Božiu pravdu zjavenú v Písme, na druhej strane je ponorená do cirkevnej tradície, ktorá je aj tradentom Slova. Riešenie tohto napätia nespočíva vo vytvorení „kánonu v kánone“ ani stotožnením kánonu s nahromadenou cirkevnou tradíciou, ale v tom, že „úplný kánon kresťanskej cirkvi ako pravidlo viery stanovuje pre spoločenstvo viery vlastný teologický

¹⁰⁸ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 55. Childs odmieta myšlienku „kánonu v kánone“ (*canon-within-the-canon*); K tomu pozri CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 67. Pozri aj HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 66-67.

¹⁰⁹ Pokiaľ ide o priame dôkazy, Childs sumarizuje pasáž slovami: „Zdá sa, že priame literárne dôkazy z historických zdrojov nie sú dosť presvedčivé, aby jednoznačne určili formu a rozsah hebrejského kánonu v období zrodu kresťanstva. Existuje všeobecný súhlas, že hebrejský kánon bol uzavretý prinajmenšom do roku 100 n.l., ale pokračuje diskusia, či nebol uzavretý aj skôr, v skutočnosti už na konci 1. storočia pred n.l.“ (CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 58.)

¹¹⁰ Pasáž o nepriamych dôkazoch zhrňa tým, že existuje silný dôkaz, že prinajmenšom v kruhoch rabínskeho judaizmu sa koncept hebrejského kánonu s relatívne uzavretým rozsahom písomných materiálov a postupne sa stabilizujúcimi autoritatívnymi textami vznikol už pred 1. storočím pred n.l. (Ibid., S. 60.)

kontext, v ktorom sa nachádzame, ale tiež zostáva predmetom kritického teologického skúmania, podriadeného svojmu hlavnému obsahu, ktorým je Ježiš Kristus“.¹¹¹

Podľa Childsa by mal kanonický prístup vo vzťahu k biblickej teológii zdôrazňovať jednotu Biblie, zloženú z dvoch odlišných častí – Starého a Nového zákona. Môžeme však hovoriť o vytváraní kánonu kresťanskej Biblie, keď proces, ktorým boli obe časti Biblie dané dohromady, sa líšil od toho, akým vznikala každá z nich zvlášť? Odpoveďou je, že obe časti vznikli ako potvrdenie teologickej kontinuity. Cirkev rozpoznala v Starom zákone svedectvo o Ježišovi Kristovi. Biblická teológia musí preto prijať Starý zákon ako zreteľné svedectvo o Ježišovi Kristovi nie preto, že hovorí explicitne o Kristovi, ale pretože stojí vo vzťahu k Novému zákonu v kontexte kresťanskej Biblie. R. Bultmann a jeho žiaci zdôrazňovali diskontinuitu medzi Starým a Novým zákonom. Pavlov výrok z listu Rimanom (Ř 10,4) „Koniec zákona je totiž Kristus“ sa chápal ako odmietnutie starozákonného svedectva.¹¹² Kanonický vzťah medzi Starým a Novým zákonom je však komplexný celok. „Starý zákon je pochopený vo svojom vzťahu k Novému, a Nový zákon bez Starého nie je zrozumiteľný“.¹¹³

Biblická teológia by podľa Childsa mala vytvoriť teologickú reflexiu, ktorá „sa posunie od deskripcie biblického svedectva k objektu, ku ktorému toto svedectvo poukazuje, to jest, k jeho hlavnému obsahu (*subject matter*), substancii, *res*“.¹¹⁴ Kresťanská cirkev od počiatku vyznávala, že Ježiš Kristus je spoločným svedectvom Starého aj Nového zákona. Childs odmieta názor, že novozákonní pisatelia na základe plného poznania Krista korigovali Starý zákon, alebo že interpretácia smeruje len od Starého zákona k Novému. Namiesto toho „Starý aj Nový zákon prinášajú svedectvo o jednom Pánovi, rozdielnym spôsobom, na rôznych miestach, rozdielnym ľudom, a predsa ich možno pochopiť a správne zachytiť vo svetle samotného živého Pána, dokonalého obrazu Božej slávy“.

¹¹¹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 7.68.

¹¹² Karl Barth píše, že „ve v. 4 totiž nečteme, že Ježiš Kristus je 'konec', nýbrž 'cíl', obsah, substance, suma zákona, jeho smysl, zároveň cesta k jeho naplnění...“ (BARTH, Karl. *Stručný výklad listu Římanům*: Řím 1,1-16. 1. vyd. Překlad Josef Šplíchal. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, 173 s. ISBN 80-701-7000-X., S. 119) Z toho vychádza aj Childs, keď hovorí o Kristovi ako o „subjekt matter“ (hlavnom obsahu, substancii, *res*) Biblie.

¹¹³ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 77.

¹¹⁴ *Ibid.*, S. 80.

Svoje metodologické úvahy o hľadaní „nového prístupu“ („a search for a new approach“), ktorý vychádza z jednotného kanonického celku, ako ho predstavuje dvojdielna zbierka Starého a Nového zákona, Childs naplnil v dvoch veľkých celkoch o „svojbytných svedectvách“¹¹⁵ oboch častí Písma.¹¹⁶

V poslednej a najobsiahlejšej časti knihy s názvom „Theological Reflection on the Christian Bible“ v jednotlivých kapitolách interpretuje z biblicko-teologických pozícií kanonického prístupu desať kľúčových tém biblickej teológie (napr. Božia identita, Boh ako Stvoriteľ, Božie kráľovstvo atď.).

Ak je publikácia *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993) pokladaná za *opus magnum* Childsovej celoživotnej tvorivej bádateľskej činnosti v oblasti biblickej teológie so zameraním na kanonický prístup, potom poznámka P.R. Nobla, že „vzťah medzi Starým a Novým zákonom je centrálnou témou tejto knihy“¹¹⁷ ukazuje, že každá seriózna teologická diskusia o integrite kresťanskej Biblie by bola bez jej príspevku výrazne ochudobnená.¹¹⁸

¹¹⁵ Tento preklad som prevzal z PRUDKÝ, Martin. Starozákonní biblistika v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. *Teologická reflexe*. 2003, č. 9, s. 117-159. ISSN 1211-1872. S. 146. Autor poznamenáva, že „specifickým rysem a základní daností křesťanského kánonu Písma ovšem je, že zachovává obě svébytná svědectví 'vedle sebe' a společně je chápe jako dosvědčení evangelia, tj. křesťanské zvěsti o spáse v Ježíši Kristu“.

¹¹⁶ V časti o „svojbytnom svedectve Starého zákona“ (The Discrete Witness of the Old Testament) analyzuje Childs určité celky „tradície“ v diachronickom poradí (stvorenie, obdobie patriarchov, Mojžišovu éru atď.) a odкрýva ich vytváranie. Skúma ich vývoj v rámci kanonického kontextu a ich trajektórie zasadené do širšieho biblicko-teologického kontextu.

Podobne postupuje aj pri skúmaní „svojbytného svedectva Nového zákona“ (The Discrete Witness of the New Testament), keď predkladá historicko-kritické otázky spojené s rôznymi novozákonnými celkami „tradície“ (ranokresťanské vyznania viery, „pavlovské evanjelium“, štyri evanjelia, atď.) a podobne z nich vyvodzuje určité teologické súvzťažnosti.

¹¹⁷ NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. New York: E.J. Brill, 1995, 381 s. ISBN 90-041-0151-9. S. 66

¹¹⁸ Prínosným prehľadom tejto Childsovej publikácie je napr. BRUEGGEMANN, Walter. Against the stream: Brevard Childs's Biblical Theology. *Theology today*. 1993, Vol. 50, č. 2. ISSN 0040-5736; BAUCKMANN, Richard. Review of Childs, Brevard S. *Biblical Theology of the Old and New Testaments: Theological Reflection on the Christian Bible*. *BI2*. 1994, s. 246-250. ISSN 0927-2569; MORRISON, John D. Review: *Theology of the Old and New Testaments: Theological Reflection on the Christian Bible*. *Journal of the Evangelical Theological Society*. 1996, 39/4, s. 631-633. ISSN 0360-8808.

3.2 Hermeneutika kanonického prístupu

Jednou z často uvádzaných pripomienok na adresu Childsovho kanonického prístupu je, že prekračuje hranice¹¹⁹ kritickej biblickej vedy vytýčené jej tradičným metodologickým nástrojom – historicko-kritickou metódou – a sústreďuje sa na teológiu s jej dogmatickými dôrazmi.¹²⁰ Childsovo „rozvikláni“ hraničných kameňov medzi biblistikou a dogmatickou teológiou¹²¹ možno odhalilo pretrvávajúcu „krízu starozákonnej teológie“... ktorá pramení z toho, že „základné témy a kľúčové otázky sú nezodpovedané“ a hoci je to veda stará niekoľko stáročí „nie je si dnes istá vlastnou identitou“.¹²² Zdá sa, že už od vzniku disciplíny sa biblickí teológovia líšili v chápaní základných úloh a metód biblickej teológie, čo ju v konečnom dôsledku vzdalo od každodennej reality a potrieb kresťanskej cirkvi. Childs vstupuje na toto bádateľské územie svojou „novou biblickou teológiou“, ktorá „má prekonať dichotómiu ‘what it meant’ a ‘what it means’, ktorú moderný kriticizmus tak rigorózne uplatňuje“.¹²³ Historickému, deskriptívnemu prístupu vyčíta jeho snahu po interpretačnej neutralite, ktorá až v ďalšom štádiu vedie k teologickej interpretácii. Podľa Childsa je však text svedectvom, ktoré poukazuje Boží zámer mimo vlastný referenčný rámec.¹²⁴ Childs prichádza s novým hermeneutickým prístupom, kde „z hľadiska kanonického kontextu sú obe otázky – čo text znamenal (*what it meant*), aj čo znamená (*what it means*) – nerozdeliteľne

¹¹⁹ Za zrod kritickej biblickej teológie pokladajú bádatelia inauguračnú prednášku Johanna Philippha Gablera prednesenú v roku 1787 na Univerzite v Altdorfe vo Švajčiarsku, v ktorej od seba oddelil biblickú teológiu ako historickú disciplínu a dogmatickú teológiu ako didaktickú disciplínu. HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 15-16.

¹²⁰ Prehľadne spracovaný paragraf o vzťahu kanonického prístupu a dogmatiky možno nájsť v ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 82-90.

¹²¹ ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 31.

¹²² HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 1. Hasel na inom mieste cituje E. Wurthweina, ktorý v závere svojej komplexnej prehľadovej štúdie literatúry o starozákonnej teológii v roku 1971 napísal, že „pokiaľ ide o zhodu týkajúcu sa kontextu a metódy starozákonnej teológie, dnes sme na tom horšie, než sme boli pred päťdesiatimi rokmi“. S. 38.

¹²³ HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 103. „What it meant“ (čo to znamenalo, čo tým text mienil, význam textu v minulosti), „what it means“ znamená, čo text aktuálne znamená, aký je jeho význam dnes. Ide o Stendahlov opis exegézy zameranej na deskripciu a preskripciu. Stručný rozbor Stendahlovej dichotómie vo vzťahu ku kanonickému prístupu možno nájsť v NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. S. 329-340.

¹²⁴ CHILDS, Brevard. *Interpretation in Faith. Interpretation*. 1964, č. 18, s. 432-449. ISSN 0020-9643.

spojené a obidve patria do interpretačného rámca Biblie ako Písma¹²⁵. Vytvára biblickú teológiu v rámci kanonického kontextu, ktorá stavia na normatívnej kvalite biblickej tradície.¹²⁶ Reaguje tak na rozdelenie kánonu Starého zákona na Písmo, ktoré je normatívnou veličinou pre cirkev (spoločenstvo viery) a na kánon, ktorý je podrobený kritickému skúmaniu.

3.2.1 Childs a historická kritika

Biblia bola v dejinách kresťanskej cirkvi tradične vnímaná ako normatívna veličina pre vieru a prax cirkvi. Verilo sa, že je to Božie slovo, ktorého obsahom je pravda potrebná pre záchranu človeka. Jej pisatelia boli inšpirovaní a sprostredkovali zjavenie Božieho charakteru a Božích zámerov, prikázaní a skutkov v dejinách. Mnohí biblickí bádatelia modernej doby však toto tradičné chápanie autority Biblie odmietli, chápali Bibliu ako literárny produkt ľudského uvažovania o Božej existencii a nahradili biblickú teológiu dejinami izraelského náboženstva. „Starý zákon byl v oblasti moderních věd tradičně zkoumán především jako veličina historická. Tento přístup byl biblistice téměř ‘osudově’ vložen do kolébky na samém počátku jejího moderního vývoje kmotrami osvícenského racionalismu a historismu. Od konce 18. století se tak starozákonní vědní disciplíny v soustavě teologických oborů profilovaly jako v zásadě historické bádání o ‘dějinném pozadí’ biblických textů, o ‘dějinách Izraele’ v kontextu starověkého Orientu či o dějinném vývoji náboženských tradic starověkého Izraele.“¹²⁷

Childsov kanonický prístup obhajuje tradičné chápanie Biblie ako Písma spoločenstva viery: „Biblia nemá byť pochopená jednoducho ako vyjadrenie kultúrneho prostredia starovekého človeka, ale ako svedectvo, ktoré poukazuje za vlastné hranice na Božiu skutočnosť, o ktorej je svedectvom... Takýto prístup k Biblii je jednoznačne konfesiónálny...“¹²⁸

¹²⁵ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 141.

¹²⁶ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 100.

¹²⁷ PRUDKÝ, Martin. Starozákonní biblistika v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. *Teologická reflexe*. 2003, č. 9, s. 117-159. ISSN 1211-1872. S. 118-119.

¹²⁸ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 9.

Interpretačnú priepasť medzi minulosťou a prítomnosťou prirovnal Childs k „železnej opone“ (*iron curtain*) a za jej vznik môže podľa jeho slov moderný kriticizmus, ktorý nie je vhodnou metódou pre štúdium Biblie ako Písma cirkvi.¹²⁹ Kanonický výklad je reakciou na tento stav a vzniká ako dôsledok kritiky historickokritickej metódy.¹³⁰ Potvrďuje to aj Čapek (2003), ktorý uvádza, že „zájem o kánon jako stále platnou teologickou a normativní veličinu přichází s novými textovými objevy z Kumránu¹³¹ a také jako důsledek krize historickokritické metodiky, na niž upozornilo ale také navázalo hnutí biblické teologie“.¹³² Historickokritická metóda je podľa Childsa jedným z produktov osvietenského racionalizmu, v ktorom sa sociálne a historické prístupy k Písmu stávajú dominantnými aj v teológii. Je označovaná za vedu, pretože preberá jej metodológiu a kritické mechanizmy typické pre osvietenské obdobie. Rastúci vplyv historickej kritiky v oblasti biblických štúdií však spôsobuje krízu biblickej hermeneutiky a teológie.

Len čo sa podľa Childsa biblický text v jeho kanonickej podobe stáva kontextom pre interpretáciu Písma a vytváranie biblickej teológie, musí dôjsť k „odmietnutiu historickokritickej metódy, ktorá by uväznila Bibliu do kontextu historickej minulosti“.¹³³

Aj Childsov vzťah k historickokritickým metódam prekonal určitý vývoj. Ich striktné odmietnutie v *Biblical Theology in Crisis* (1970) nahrádza v *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993) kompromisnejšie stanovisko, ktoré dokáže zhodnotiť aj prínos kritických metód. Teologické aplikácie historickokritických metód si vyžadujú podľa Childsa starostlivé zhodnotenie, pretože obsahujú pravdivé aj nepravdivé závery. Ich význam vidí

¹²⁹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 141.

¹³⁰ Pozri OEMING, Manfred. *Úvod do biblickej hermeneutiky*. S. 93. Podľa Oeminga sa historickokritickej metóde vytykali tri veci: (1) sústavný záujem o to, čo je za konečným textom, (2) snaha rekonštruovať domnelé predstupne súčasného textu, a (3) vytváranie neprehľadnej džungle hypotéz.

¹³¹ Childs v jednom z posledných článkov *The Canon in Recent Biblical Studies: Reflection on an Era. Pro ecclesia*. 2005, č. 14, S. 26-45. ISSN 1063-8512. hovorí o podnetoch, ktoré viedli k zvýšenému záujmu o problematiku kánonu. Konštatuje, že „skúmanie kumránskych zvitkov otvorilo biblické pole do mnohých strán. Poskytlo nové dôkazy pre mapovanie historického kontextu hebrejských a gréckych textových tradícií a poukázalo na obrovskú rozmanitosť, pružnosť a rozsah biblických textov“. S. 26-27.

¹³² ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 20. Podnetné zhodnotenie vzťahu medzi kanonickým prístupom a historickokritickými metódami sa nachádza v tej istej publikácii na S. 47-53.

¹³³ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 99.

v tom, že sa podieľajú na spochybňovaní mnohých záverov tradičného dogmatického štúdia Písma. Vytvárajú hradbu voči fundamentalistickým výzvam na strane protestantských i katolíckych spoločenstiev a „kombinácia piety a naivného biblicizmu“ prevažuje na oboch stranách. Je to hrozba pre seriózny teologický zápas.¹³⁴

Childs však formuluje aj svoje obavy a nesúhlasný postoj s niektorými naivnými a chybnými teologickými závermi vyslovenými na základe tejto metódy. Historickokritická metóda má „deskriptívnu povahu. Z fenomenologického hľadiska analyzuje biblické pramene podľa filozofických, literárnych, historických a sociologických kritérií, aby zasadila tieto texty do prostredia, v ktorom vznikli“.¹³⁵ Hlavný hermeneutický problém je v tom, že „analýza biblického textu ako ľudského fenoménu, hoci z určitej perspektívy bezpochyby správna, nie je schopná poskytnúť serióznú pozitívnu pomoc pri rozlíšení skutočnej podstaty (*subject matter*), na ktorú text poukazuje“.¹³⁶

Ak podľa Childsa chce niekto teologicky reflektovať to, čo Biblia charakterizuje ako Božie slovo, musí z tohto metodického kruhu vystúpiť.

3.2.2 Biblia ako Božie slovo

Childs sa vo svojich dielach opakovane vracia k myšlienke, že kánon je prostriedkom, cez ktorý sa čitateľ stretáva s Bohom. Výrazy ako napríklad „Božia pravda zjavená v Písme“, „počutie Božieho slova potvrdeného Duchom Svätým“, „Biblia ako nástroj Božej vôle“, „svedectvo o Bohu v Ježišovi Kristovi“ sa v jeho štúdiách objavujú často.¹³⁷ Najdôležitejšou úlohou exegézy je podľa Childsa hľadať Božie slovo. Božia skutočnosť, o ktorej Biblia

¹³⁴ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 524-525.

¹³⁵ *Ibid.*, S. 525.

¹³⁶ *Ibid.*, S. 525. Childs sa tu kriticky vyjadruje k výroku G. Stantona a označuje ho za klišé už od čias Semlera a Ernestiho, ktorý hovorí, že „biblické texty sa študujú tými istými bádateľskými metódami ako ostatné dokumenty starovekého sveta“.

¹³⁷ Napríklad CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 9.67. Túto skutočnosť si všíma aj Čapek a hovorí, že Childsova „užívaná frazeológia“ sa „líši od slovníku analytické biblické vedy. Childs je osobne angažovaný, usiluje o normatívni výpoveď, klade si otázky správnosti, nesprávosti a pravdivosti či nepravdivosti... Kanonickému prístupu jde o nálezni způsobu, jakým lze porozumět Hebrejské Biblii dnes, a to v soustředění na zvěst, která odkazuje za kánon k jeho podstatě, k Bohu“. ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 82. Výrazne je tento „konfesijný“ slovník rozvinutý v CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. v poslednej kapitole (Holistic Reading of Christian Scripture) S. 719-726.

svedčí, nie je obmedzená na minulosť. Metódy, ktoré sa zameriavajú len na objasnenie historických súvislostí, preto nemôžu odkryť podstatu textu.¹³⁸ „Kánon označuje oblasť, v ktorej sú moderné otázky života a smrti definované v zmysle, čo Boh vykonal a čo stále koná a čo požaduje ako odpoveď od svojho ľudu... Boh Biblie nie je teologický systém, ale živý a konajúci Boh, ten, ktorým sa musíme zaoberať – a teraz. Nie sme konfrontovaní len so starovekým svedectvom – ale s naším Bohom, ktorý je Prítomná Večnosť.“¹³⁹

Biblia je teda nositeľkou svedectva o Božích skutkoch, o „živom a konajúcom“ Bohu. Obsahom Biblie je Božie zjavenie. Boh zjavuje sám seba cez Písmo. Idea živého Boha sa stáva základom Childsovej biblickej interpretácie. Biblia nie je len jeden z kultúrnych artefaktov, ktorého podoba sa odkrýva kriticko-analytickými nástrojmi. Hlavnou úlohou Biblie je byť sprostredkovateľkou stretnutia so živým Bohom.¹⁴⁰ Toto stretnutie (*encounter*) v ďalších a ďalších generáciách spoločenstiev viery umožňuje podľa Childsa Duch Svätý: „Prostredníctvom Ducha sa skutočnosť, na ktorú text poukazuje, menovite na Ježiša Krista, stáva aktívnou v ustavične živých formách aplikácií.“¹⁴¹

V analytických častiach svojich štúdií hovoril Childs o kánone ako „proces“, ktorým sa kánon formoval a nadobúdal autoritatívnu a normatívnu funkciu. Spájal jeho vytváranie aj s historickými a teologickými vplyvmi. Hoci Childs priamo nehovorí o aktívnej účasti Ducha v tomto „proces“ vytvárania kánonu, zmienka o potrebe Ducha pri „pochopení (Písma)“¹⁴² a sprostredkovateľskej úlohe Ducha pri „aktualizácii Biblie cirkvi“¹⁴³ by ju mohla nepriamo naznačovať.

Childsov hermeneutický postulát o Biblii ako Božom slove, vyjadrený napríklad výrokom, že „Starý zákon nie je posolstvom o Božích skutkoch v dejinách ako takých, ale

¹³⁸ CHILDS, Brevard S. *Interpretation in Faith: The Theological Responsibility of an Old Testament Commentary*. *Interpretation*. 1964. vol. 18. S. 443-444.

¹³⁹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 219.

¹⁴⁰ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 724.

¹⁴¹ *Ibid.*, S. 724. Pozri 10. kapitulu s názvom „The Illumination by the Spirit“ v NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. S. 290-301.

¹⁴² Napr. CHILDS, Brevard S. *The New Testament as canon: an introduction*. 1. vyd. London: SCM, 1984, 572 s. ISBN 0-334-02212-6. S. 40.

¹⁴³ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 724.

o moci Božieho slova“¹⁴⁴ je zahrnutý v mnohých jeho publikáciách a článkoch. V jednej zo svojich prvých publikovaných štúdií o biblickej hermeneutike¹⁴⁵ hovorí o „Biblii ako o Božom slove“ v súvislosti s nesúhlasným stanoviskom k historickokritickému výkladu Jonášovho príbehu, ktorý pokladá toto biblické rozprávanie za legendu. Podobne vyzdvihuje Bibliu ako Božie slovo aj v úvode k výkladu knihy Žalmov: „Hospodinova Tóra, ktorá je živým Božím slovom, je sprostredkovaná cez svoju písomnú formu ako sväté Písmo.“¹⁴⁶ Pri tejto príležitosti odpovedá na otázku, na ktorú upozornil už Bonhoeffer pri svojom uvažovaní nad knihou Žalmov, ako sa modlitba človeka k Bohu môže stať Božím slovom. Podľa Childsa je kľúčom k tomuto „posunu“ (*shift*) úvodný žalm, ktorý hovorí o požehnaní v živote ako výsledku rozjímania nad svätými textami, ktoré budú nasledovať. Modlitby sú teda prostriedkom, ktorým Izrael teraz odpovedá na Božie slovo. Pretože Izrael pokračuje v načúvaní Božiemu slovu cez hlas žalmistovej odpovede, tieto modlitby majú teraz charakter samotného Božieho slova.

Niet pochýb, že Childsove hermeneutické princípy sú ovplyvnené teológiou Karla Bartha.¹⁴⁷ Noble (1995) túto spojitosť predstavuje na príklade Barthovej trinitárnej interpretácie Genesis 1,26.27 („Učinnme človeka na svoj obraz...“). Ukazuje na jeho kresťanskú interpretáciu Starého zákona, teda na niečo, čo je v centre Childsovho kanonického prístupu.¹⁴⁸ Barth detailne analyzuje pôvodný text a hľadá v ňom rôzne gramatické i syntaktické súvislosti, z čoho robí záver, že ľudstvo je tu predstavené v určitom

¹⁴⁴ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 337.

¹⁴⁵ CHILDS, Brevard S. *Jonah: A Study in Old Testament Hermeneutics*,“ *Scottish Journal of Theology*, vol. 11:1, S. 60-61.

¹⁴⁶ CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 513.

¹⁴⁷ NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. V poznámke 80 na s. 77 odkazuje na Childsov článok „Karl Barth as an Interpreter of Scripture“, na Childsove pozitívne komentáre v *Interpreter in Faith* (S. 437 a 443) a v *Biblical Theology in Crisis* (S. 110.111). V CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. autor uznanlivo tvrdí, že „Barthova interpretácia mnohých biblických naratívov zo Starého aj Nového zákona ostáva často neporovnateľná s inými, pokiaľ ide o ich silu a vhl'ad.“ S. 708. NOBLE ešte upozorňuje na publikáciu SCALISE, Charles J. *Hermeneutics as theological prolegomena: a canonical approach*. Macon, Ga.: Mercer University Press, 1994, 155 s. ISBN 08-655-4435-2., v ktorej autor porovnáva dielo Childsa a Bartha. Pomerne komplexné a detailné porovnanie vzájomného bádateľského vzťahu medzi Childsom a Barthom ponúka aj DRIVER, Daniel R. *Brevard Childs, biblical theologian: for the church's One Bible*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, 328 s. *Forschungen zum Alten Testament*, 46. ISBN 31-615-0368-6. DRIVER. S. 86-95.

¹⁴⁸ NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. S. 77-80.

zmysle ako singulárna aj plurálna bytosť a v tomto ohľade je stvorené na Boží obraz. Barth potom rozoberá výraz „Boží obraz“ v Novom zákone, ktorý by bol úzko prepojený s jeho interpretáciou Genesis 1 a 2. Záver je ten, že v Novom zákone je určité množstvo referencií na Krista a kresťanov, ktorí nesú Boží obraz a v niektorých prípadoch sú spojené so stvoriteľskými naratívmi v Genesis. Kľúčový text, ktorý ich prepája, nachádza Barth v liste Kolosanom 1,15-18, kde je Kristus označený ako „obraz neviditeľného Boha“ a zároveň ako „hlava tela, cirkvi“. Ďalšie texty – 1 K 11,3-12 a Ef 5,22-33 – s ich explicitným poukazom na Genesis 2, potom predstavujú Krista manželskou terminológiou. Vo svetle tohto plného kanonického svedectva potom Barth rozumie výrazu „obraz Boží“ ako vyjadreniu jednoty a plurality Kristovho 'manželstva' k neveste, k cirkvi, ktorá je odzrkadlená v stvorení ľudstva ako muža a ženy a predovšetkým v ich sexuálnej jednote, keď sa dvaja stávajú jedným telom. Nakoniec po nájdení tohto hermeneutického prepojenia medzi Genesis a Novým zákonom, ponúka Barth túto kresťanskú interpretáciu Genesis 2: „Prečo musel prvý človek upadnúť do hlbokého spánku, keď Božie dielo, v ktorom mala svoj pôvod aj jeho žena, bolo už dokonané? Z hľadiska Nového zákona to bolo preto, lebo cirkev Ježiša Krista mala mať svoj pôvod v jeho smrteľnom spánku a mala sa postaviť pred ním dokonalá v jeho vzkriesení.“¹⁴⁹

Podľa Nobla „v Barthovej mysli niet pochyb o tom, že Starý zákon sa má čítať ako kresťanské Písmo“,¹⁵⁰ čo je veľmi blízke Childsovmu kanonickému princípu. Barthove exegetické princípy a postupy môže preto Childs veľmi dobre integrovať do vlastnej teologickej hermeneutiky.

3.2.3 Inšpirácia Biblie

Dôraz na chápanie Biblie ako Božieho slova predpokladá existenciu teórie o inšpirácii, ktorou sa podporila jej kanonicita. Hoci Childs nerozvinul širšiu teóriu o inšpirácii, na niekoľkých miestach v *Biblical Theology of the Old and New Testaments (1993)* o inšpirácii Biblie hovorí. Podľa neho „aj keď bola cirkev vo vonkajšom, formálnom zmysle nástrojom

¹⁴⁹ Citované z NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. S. 79.

¹⁵⁰ Ibid., S. 79.

posvätnéj tradície, všeobecne sa prijímala viera, že zdrojom pravdy bol Boh a že ľudskí pisatelia boli duchovne inšpirovaní Duchom Božím, aby niesli pravdivé svedectvo¹⁵¹. Tento výrok je však daný do kontextu všeobecne chápaného postoja poapoštolskej cirkvi na podporu jeho tvrdenia o autorite biblických textov ešte pred ich oficiálnou kanonizáciou a nemusí odrážať Childsov pohľad na inšpiráciu ako dogmatickú teóriu.

V tej istej kapitole sa Childs venuje procesu, v ktorom sa reformátori vrátili k tzv. užšiemu kánonu Písma. Podotýka, že kritickou normou na uznanie priority Písma nad tradíciou bolo Božie zjavenie v Ježišovi Kristovi a že „Boh sám osvedčil jeho pravdu tým, že inšpiroval autorov aj čitateľov svätých písem“¹⁵². Aj v tomto prípade je ťažké vyvodiť Childsov vlastný teologický koncept biblickej inšpirácie, pretože tlmočí skôr teológiu inšpirácie reformačného obdobia.

Keď Childs robí zhrnutie kapitoly o formovaní kánonu kresťanskej Biblie, tak základnú teologickú otázku vidí v úlohe cirkvi „ustavične skúmať kresťanskú Bibliu“. Toto „načúvanie Božiemu slovu je opakovane potvrdzované Duchom Svätým prostredníctvom jeho súladu s christologickým pravidlom viery (*rule of faith*) cirkvi“¹⁵³. Zdá sa, že Childs sa priamo nevyjadruje k inšpirácii pôvodných autorov biblických kníh ako ho obsahuje tradične chápané učenie o inšpirácii Písma.¹⁵⁴ Ak učenie o inšpirácii Biblie obsahuje prvok inšpirácie autorov – teda Božie zvláštne pôsobenie pri vzniku originálov biblických textov – ale aj prvok pokračujúceho Božieho pôsobenia pri oslovovaní príjemcov Slova, potom Childs uprednostňuje skôr to druhé. Potvrdzuje to aj Childsovo tvrdenie, že „cirkevné učenie o inšpirácii je pokus zaoberať sa primeraným spôsobom otázkou sprostredkovateľa (*medium*) zjavenia. Chyba prijatia takéhoto konceptu ako neomylného... bola v tom, že tento ‘sprostredkovateľ’ bol definovaný oddelene od jeho kanonického kontextu“¹⁵⁵. Hoci sa Childs zaoberá autoritou Písma, na jej potvrdenie nepoužíva tradičné argumenty spojené napríklad

¹⁵¹ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 64.

¹⁵² Ibid., S. 66.

¹⁵³ Ibid., S. 67.

¹⁵⁴ Pozri napr. *Katechismus katolíckej cirkve*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, 793 s. ISBN 80-711-3132-6. S. 42.43; THIESSEN, Henry Clarence. *Introduction to the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company 1943. 351 s. ISBN 0-8028-3259-8. S. 78-97.

¹⁵⁵ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 104.

s verbálnou inšpiráciou. Autorita Písma je v jeho chápaní založená skôr na teórii o kanonicite Písma, čo potvrdzuje slovami, že „tvrdenie o inšpirácii Písma je tvrdením o jedinečnosti kanonického kontextu cirkvi, prostredníctvom ktorého pracuje Duch Svätý“.¹⁵⁶

Childsovo oslabenie intencionality autora v jeho kanonickom prístupe (dôraz na literárne kvality textu na úkor kvality autorov¹⁵⁷) a dôraz na finálnu podobu kánonu presúva inšpiračné pôsobenie Ducha Svätého z autorov pôvodných textov na celý proces kanonického vytvárania. Toto inšpiračné pôsobenie od pôvodných autorov jednotlivých textov k inšpirovanosti kánonu ako celku pomenováva aj Noble (1995). Podľa neho „Childsov kanonický princíp interpretácie... je formálne ekvivalentný presvedčeniu, že Biblia je inšpirovaná tak, akoby bola v konečnom dôsledku dielom jedného Autora“.¹⁵⁸ Pretože len kompletný kánon je intencionálnym kontextom každej jeho časti a pretože každý druh intencionality, ktorý možno skúmať vo vzťahu ku kánonu ako celku, má Boží pôvod, Childsov „kanonický princíp je ekvivalentom Božej inšpirácie Biblie“.¹⁵⁹ Noble sa pokúša vytvoriť formálny model tvorby kánonu na princípe „zobieraných textov“ (*collected works*) jedného autora. Analogicky Boží Autor „napísal“ rôzne texty pomocou množstva „prizvaných“ ľudských autorov počas dlhých časových období. Keď sa potom jednotlivý autor dostane k textom iných autorov, stretáva sa s rôznorodosťou, ktorú sa snaží pochopiť a preniesť vlastnými výrazovými prostriedkami. Za tým všetkým je však „jedna riadiaca inteligencia, ktorá celý plán vedie“ a preto „tieto rozmanité texty sa môžu – a pre plné pochopenie musia – čítať spolu ako jednotný kánon“.¹⁶⁰ Noble však pripomína, že tento model je len formálny, metaforický a neodpovedá na otázku *ako* bola Biblia inšpirovaná, aké ľudské a božské faktory sa majú brať do úvahy.

¹⁵⁶ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. S. 104.

¹⁵⁷ Pozri ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu*. S. 69. Podľa Čapka „intencionalita, o níž v kanonickém přístupu jde, je ničím jiným, než doménou autorů... text a jeho význam eliminují diskurz autorů a editorů...“ S. 69.

¹⁵⁸ NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. S. 340.

¹⁵⁹ *Ibid.*, S. 340.

¹⁶⁰ *Ibid.*, S. 341.

Jedným z dôvodov Childsovho zdržanlivého postoja k priamej diskusii o inšpirácii Písma¹⁶¹ môže byť snaha vyhnúť sa dvom krajným polohám, ktoré v otázke inšpirovanosti Biblie zaujímajú historicko-kritická metóda¹⁶² a konzervatívny protestantizmus.¹⁶³ Childsovým zámerom nie je teda diskutovať o detailoch vieroučných teórií o inšpirácii Biblie ani o jeho neomylnosti a spoľahlivosti, ale sústrediť sa na jeho teologickú interpretáciu v jej kanonickej jednote ako celku.

3.2.4 Christocentricita¹⁶⁴ kanonického prístupu

Pri analyzovaní súčasných modelov biblickej teológie sa Childs zmieňuje aj o pomerne rozšírenom tzv. funkcionálnom prístupe k Písmu, ktorého hlavným predstaviteľom je David Kelsey.¹⁶⁵ Cituje jeho výrok, že autorita Biblie neleží primárne v jej obsahu, ale

¹⁶¹ Witherington dokonca hovorí, že Childs sa úplne vzdal diskusie o doktrínu o inšpirovanosti Písma. WITHERINGTON, Ben. Contemporary Perspectives on Paul. *The Cambridge companion to St. Paul*. 2003, s. 256-269. (S. 267)

¹⁶² „Racionalismus a osvícenství dávají podnět ke kritice víry v zázraky a kritice dogmatu o inšpirovanosti Písma; to již není považováno za Boží dílo spadlé z nebe, nýbrž za někdy až příliš pozemský výtvar člověka.“ OEMING, Manfred. *Úvod do biblické hermeneutiky: cesty k pochopení textu*. S. 45.

¹⁶³ „Let us, then, recognise both Old and New Testament as the verbally inspired Word of God!“ THIESSEN, Henry Clarence. *Introduction to the New Testament*. S. 97. Podľa adventistického teológa Geralda A. Klingbeila, kanonická kritika „postráda základnú ingredienciu kanonizácie, t.j. inšpirovanú podstatu Písma. Zameraním sa na spoločenstvá (viery), ktoré vytvárajú tieto 'inšpirované' spisy, inšpirácia spočíva na spoločenstve viac ako na autorovi. To nie je biblický model, ktorý sa pravidelne zameriava na jednotlivca (Žd 1,1) a na odpoveď tohto jednotlivca na Božie povolanie k službe (Iz 6,1-8)“. REID, George W. *Understanding Scripture: An Adventist Approach*. Hagerstown: Review and Herald Publishing Association, 2006. 366 s. ISBN 978-0-925675-17-0. S. 104.

¹⁶⁴ Childs používa výraz „theocentric centre of scripture“, čo by mohlo poukazovať na to, že stredobod Písma je theocentrický, nie christocentrický. (CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 723.) Hasel vysvetľuje, že „pre Childsa 'theocentrický' prvok je zameraný na Ježiša Krista a že 'theocentrický' v skutočnosti znamená 'christocentrický'. Childs nemá záujem, aby sme jednotu Písma chápali na základe theocentrickej terminológie. Hovorí o 'esenciálnej jednote Písma ako svedectva o živom Pánovi' a potvrdzuje, že 'je tu len jeden, zjednotený hlas v Písme', ktorý patrí Ježišovi Kristovi.“ (HASEL, Gerhard F. Recent models of biblical Theology: Three major perspectives. *Andrews University Studies*. 1995, č. 33, s. 63.)

¹⁶⁵ Tento prístup k biblickej teológii bol predstavený v KELSEY, David H. *The uses of Scripture in recent theology*. 1st paperback ed. Philadelphia: Fortress, 1979, 227 s. ISBN 0-8006-1374-0. Podľa autora je lepšie sa pýtať nie „čo Biblia hovorí?“, ale „na čo Boh používa Bibliu?“. S. 213. Pozri aj pasáž venovanú Kelseyho výkladu dichotómie „what it meant“ „what it means“ v HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. S. 30-31.

v tom, ako sa používa, aby v kresťanskom spoločenstve „posilnila novú ľudsku identitu“,¹⁶⁶ „v jej funkcii konštruovať kresťanskú formu života“.¹⁶⁷

Childs sa v reakcii pýta, či je možné zmysluplne hovoriť o formách života v rámci kresťanskej komunity bez toho, aby „nebola predtým ustanovená identita a vôľa Boha, ktorý v Ježišovi Kristovi povoláva cirkev k bytiu a ktorého zámer preskupuje celé stvorenstvo“, a ostáva kritický „ku každej teologickej pozícii, v ktorej ekleziológia má prednosť pred christológiou“.¹⁶⁸ K tejto myšlienke sa vracia aj v závere knihy, keď sa venuje holistickému čítaniu kresťanskej Biblie a znovu kriticky hodnotí novo formulované interpretácie úlohy Biblie čisto funkcionálnou terminológiou. Podľa neho problém nespočíva len v ich nepochopení úlohy Písma, prípadne kánonu ako pravidla viery, oveľa horšie je, že „strata biblického christologického zakotvenia je nahradená rôznymi ekleziastickými modelmi“.¹⁶⁹ Silné christologické vyjadrenie zaznieva aj vo výroku, že „ak nie je normou Ježiš Kristus, ale rôzne kultúrne kritéria, pre biblickú teológiu to znamená nesmiernu katastrofu“.¹⁷⁰ Tento christologický postulát si všíma aj Hasel (1995), keď ukazuje, že Childs „je proti akejkolvek zmienke alebo idej, ktorá sa nepridŕža christológie ako kľúča k vzájomnému vzťahu a jednotiacemu konceptu Starého a Nového zákona“.¹⁷¹

Okrem toho, že christológia slúži ako „jednotiaci koncept“ Starého a Nového zákona, by podľa Childsa mala vytvárať „most pre obojsmernú cestu medzi biblickou exegézou a systematicko-teologickou reflexiou o podstate (*subject matter*)“ kánonu. Treba ustavične zdôrazňovať, že „christológia nie je ani súperom ani náhradou za úlohy, ktoré majú historická a dogmatická teológia“.¹⁷²

¹⁶⁶ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 23.

¹⁶⁷ *Ibid.*, S. 23.

¹⁶⁸ *Ibid.*, S. 23.

¹⁶⁹ *Ibid.*, S. 723.

¹⁷⁰ *Ibid.*, S. 721.

¹⁷¹ HASEL, Gerhard F. Recent models of biblical Theology: Three major perspectives. *Andrews University Studies*. 1995, č. 33. S. 62.

¹⁷² CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 481.

Posunom od textu k *subject matter, substantia, res*, (podstata, hlavný obsah),¹⁷³ ktorým je Ježiš Kristus, sa podľa Sumptera¹⁷⁴ Childs vystavuje kritike, že „otvára cestu nekontrolovateľnej alegórii, pretože sa stratil z dohľadu historicko-kritickej exegézy“. Vyvstáva aj otázka, či sa tým „nepodkopáva kanonická funkcia Starého zákona, ktorý mal zachovať izraelské Písmo podľa svojej vlastnej integrity“.¹⁷⁵

Childs proti uvedeným kritickým námietkam ponúka „metódu čítania, ktorá berie vážne jednak rozdielne dimenzie textu a jednak rozdielny kontext, v ktorom texty pôsobia“.¹⁷⁶ Metóda má tri stupne:¹⁷⁷

(a) Starozákonné svedectvo musí prehovoriť svojim vlastným hlasom, t.z. musí byť interpretované v rámci svojho historického, literárneho a kanonického kontextu.

(b) Toto literárno-historické čítanie textu môže byť rozšírené tým, že sa umiestni do kontextu celého kánonu zloženého z dvoch častí. Analyzujú sa štrukturálne podobnosti a rozdiely medzi oboma časťami Biblie, ktorých cieľom je sledovať ich teologický obsah a vzťah.

(c) Sledovanie teologického vzťahu medzi oboma časťami Písma ukazuje cestu k porozumeniu väčšej teologickej jednoty v kresťanskej Biblii. Skutočnosť, ktorá podopiera obe časti kánonu, by nemala byť oddelená a ostat' fragmentovaná, ale mala by byť kriticky znovuzjednotená. V rámci tejto skutočnosti je vykladač nútený chápať biblický text z kontextu tohto plnšieho horizontu.¹⁷⁸

¹⁷³ Napr. CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. S. 80. Childs tvrdí, že „základný posun v biblickej teológii možno vyriešiť len teologickou reflexiou, ktorá sa posunie od deskripcie biblického svedectva k objektu, na ktorý toto svedectvo poukazuje, t.j. k hlavnému obsahu (*subject matter*), podstate, *res*“.

¹⁷⁴ SUMPTER, Philip. Brevard Childs as Critical and Faithful Exegete. *The Princeton Theological Review*. 2008, XIV, 1/38, S. 95-116.

¹⁷⁵ *Ibid.*, S. 113.

¹⁷⁶ *Ibid.*, S. 113.

¹⁷⁷ *Ibid.*, S. 114.

¹⁷⁸ *Ibid.*, S. 113. Predstavená metóda je prevzatá z CHILDS, Brevard. Interpreting the Bible amid Cultural Change. *Theology today*. 1997, č. 54, S. 200-211. ISSN 0040-5736. Jednotlivé body obsahujú aj príklady, ktoré kvôli úspornosti neuvádzam. Detailnejšia a prepracovanejšia metóda exegetického čítania biblického textu postavená na kanonickom prístupe je predstavená v tejto práci na s. 58-66.

Childs opísanú metódu výkladu charakterizuje ako „na text orientované načúvanie Písmu kresťanským spoločenstvom viery, ktoré umožní, aby biblický text rezonoval vďaka sile Božej skutočnosti, ktorú získal vďaka tomu, že sa ponoril do celej kresťanskej Biblie“. ¹⁷⁹

Christológia je teda najdôležitejší teologický obsah, ktorý zjednocuje kresťanskú kanonickú zbierku biblických textov a tvorí základ Childsovej teologickej exegézy.

¹⁷⁹ CHILDS, Brevard. *Interpreting the Bible Amid Cultural Change*, S. 62.63. Citované zo SUMPTER, Philip. *Brevard Childs as Critical and Faithful Exegete*. *The Princeton Theological Review*. 2008, XIV, 1/38, S. 114.

4. PRAKTICKÝ NÁVOD NA TEOLOGICKÚ EXEGÉZU NA ZÁKLADE CHILDSOVHO KANONICKÉHO PRÍSTUPU

Dennis T. Olson¹⁸⁰ bol dlhé roky jedným z najbližších kolegov Brevarda S. Childsa na univerzite v Yale a ako spomienku na svojho učiteľa vydal v roku 2008 článok s názvom *Seeking „the Inexpressible Texture of the Word“: A Practical Guide to Brevard Childs' Canonical Approach to Theological Exegesis.*¹⁸¹ Okrem krátkej osobnej skúsenosti a ocenenia Childsovho hlbokého bádateľského poznania a učiteľských schopností spomína na často sa opakujúcu prosbu študentov, aby im dal tip na praktického sprievodcu teologickej exegézy Childsovho kanonického prístupu. Pretože Childsova publikačná činnosť sa zameriavala viac na široké súbory komplexných tém než na metódy, ktoré by krok po kroku odkrývali biblické či teologické témy, bolo nemožné poukázať na jeden praktický metodický manuál. Preto sa autor rozhodol, že sa pokúsi sám ponúknuť určité vodítko Childsovým konceptom teologickej exegézy, ktorý spracoval na základe jeho diela. Prácu rozdelil na tri časti – v prvej ponúka krátky pohľad na štyri dôležité bádateľské výzvy, ktoré sa stretli ako priesečníky v Childsovom starozákonnom bádani a ovplyvnili vznik a vytváranie kanonického prístupu; v druhej upozorňuje na dva dôležité predpoklady, ktoré osvetľujú jeho metódu a v tretej časti sa na základe týchto predpokladov zameriava na časť Childsovej knihy *Biblical Theology of the Old and New Testaments* a použije ju ako východisko pre sľúbený návod, ktorý bude obsahovať praktické kroky toho, čo bolo pre Childsa stredobodom teologickej exegézy Písma.

4.1 Štyri výzvy v Childsovej bádateľskej práci

Prvým priesečníkom bolo podľa Olsona hľadanie spôsobu, akým by sa rigorózne a deskriptívne historickokritické skúmanie Biblie ako starovekého textu malo prelínať

¹⁸⁰ Dennis T. Olson je profesor Starého zákona a vedúci katedry biblistiky na Princetonskom teologickom seminári. V 80-tych rokoch minulého storočia bol študentom Brevarda Childsa na Yale University, kde na Lutherovom teologickom seminári dokončil doktorandské štúdium. Špecializuje sa na Pantateuch a ďalšiu naratívnu literatúru Starého zákona.

¹⁸¹ OLSON T. Dennis. Seeking „the Inexpressible Texture of the Word“: A Practical Guide to Brevard Childs' Canonical Approach to Theological Exegesis. *The Princeton Theological Review*, zv. 38, Spring 2008, roč. XIV, č. 1, S. 53-68.

s normatívnymi a etickými interpretáciami Písma zasadenými do života spoločenstiev viery dnes.

Druhým bodom, do ktorého bol Childs bádateľsky vtiahnutý, bolo uvedenie si skutočnosti, že Starý zákon slúžil predovšetkým ako autoritatívne Písmo pre žijúce židovské spoločenstvá viery, ale zároveň mal funkciu Písma pre kresťanské spoločenstvá viery.

Tretím priesečníkom bola spojitosť medzi výrazným svedectvom Starého zákona v jeho originálnom kontexte a svedectvom Nového zákona v jeho kontexte.

Napokon sa Childs snažil preskúmať, ako by sa mala biblická teológia ako teologická interpretácia Písma podieľať na konštruktívnej úlohe dogmatickej teológie.

Tieto štyri priesečníky – staroveký text vs. moderná viera, Židia vs. kresťania, Starý zákon vs. Nový zákon a biblická teológia vs. dogmatická teológia – formovali tematické okruhy, na ktorých Childs pracoval a s ktorými zápasil väčšinu svojej bádateľskej činnosti.

4.2 Dva kľúčové predpoklady Childsovho kanonického prístupu

Olson upozorňuje, že pojem „kánon“, „kanonický“, ktorým Childs opísal svoj prístup, nie je v prvom rade zameraný na vyjadrenie relatívnej stability alebo rôznorodosti historicky doložiteľného usporiadania autoritatívnych kníh. Nezameriaval sa primárne na to, ktoré knihy boli a ktoré neboli považované za kanonické a pre aké komunity. Jeho metóda je zameraná skôr interpretačne. Hľadá spôsob, ako vykladať Bibliu ako sväté Písmo v spoločenstve viery v procese vedenom Duchom Svätým, ktorý pokračuje v zvestovaní a aktualizácii Božieho slova cez Písmo každej novej generácii. Childsov prístup nie je ďalšia nová metóda alebo kritika, ale skôr pozícia otvorená pravému porozumeniu celého spektra kritických a bádateľských metód, či už historických, literárnych, filozofických alebo sociálno-vedeckých.

Prvým dôležitým predpokladom kanonického prístupu je upriamenie na proces, ktorým boli biblické texty vyberané, triedené a formované a takto odovzdávané ďalším generáciám, ktoré neboli priamymi svedkami opisovaných udalostí. Ide o snahu porozumieť, ako autori a redaktori biblických textov v konečných etapách ich vytvárania texty zaradili do

určitého obsahu a rámca tak, aby slúžili budúcim čitateľom ako normatívne vyjadrenie Božieho slova adresovaného práve im.

Olson potom uvádza dva príklady, v ktorých ukazuje na proces vytvárania definitívnej podoby kánonu. Napríklad mnohé žalmy boli už v prvých štádiách svojho vzniku také všeobecne aplikovateľné na každú ľudskú situáciu, že sa mohli bez zvláštnej redaktorskej úpravy stať pre budúce generácie vlastnou modlitbou prednášanou Bohu. Väčšina textov sa však ocitla v podobe, aby mohla prehovárať k budúcim generáciám až v posledných štádiách svojho literárneho formovania, zvlášť v exilnom a poexilnom období. Hoci napríklad predpovede proroka Ámosa, pôvodne adresované severnému kráľovstvu v rokoch 760-750 pred n.l., boli zozbierané a dané do podoby prorockej knihy, ktorá si udržala svoj historický kontext (za kráľa Jarobeáma) s jeho špecifickými náboženskými aj sociálno-ekonomickými podmienkami (prorok kritizuje sociálnu nespravodlivosť a bezprávie – pozri Am 1,1). Zároveň však editori zostavili prorocké výroky tak, aby predpovede pôvodne adresované severnému Izraelu (Am 3,12) mohli byť adresované aj širšiemu Izraelu ako ľudu Božiemu a tým, ktorí pokladali posvätnú tradíciu exodu za vlastnú (Am 2,10; 9,7). Navyše, eschatologický súd a Božie zaslúbenie v poslednej kapitole (Am 9) dáva udalosti spojené s činnosťou jedného historického proroka (Ámos) do širšieho rámca Božieho spravodlivého súdu a záverečného vyslobodenia „v posledných dňoch“. To, čo bolo kedysi časovo ohraničené svedectvo, sa vyzdvihuje vo vzdialenej budúcnosti ako naplnenie širších Božích zámerov.¹⁸²

Druhým kľúčovým bodom Childsovho kanonického prístupu je podľa Olsona predpoklad, že je tu vonkajšia skutočnosť, ktorá presahuje náš svet – že existuje živý Boh. Je to Boh, ktorý pracuje cez nedokonalé ľudské spoločenstvá viery a cez Písmo zvestuje svoje vykupiteľské slovo svetu. Výklad Písma preto nie je len vstupom do imaginárneho literárneho sveta, ani objektívna rekonštrukcia starovekých dejín. Zahrnuje v sebe detailnú prácu s textom a hľadanie zrozumiteľného významu biblického textu a jeho úlohu v širšom kontexte Písma,

¹⁸² O kanonickom vytváraní knihy Žalmov sa píše v CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. S. 505-525; knihe proroka Ámosa sa Childs venuje v tej istej publikácii na s. 395-410.

Starého a Nového zákona. Toto skúmanie Písma sa deje s očakávaním, že Boh Ježiša Krista bude prehovárať cez pravé duchovné slovo s mocou súdiť, vykúpiť a zachrániť ľudské spoločenstvo. Olson v závere tejto časti ešte pripomína, že všetko, vrátane ľudskej poslušnosti, vernej exegézy a lásky k blížnemu vyviera z tejto christocentrickej orientácie. Preto sa kanonický prístup orientuje menej na diskusiu o biblickom kánone ako o historickom zozname biblických kníh a viac na interpretáciu Písma ako svedectva o Bohu a Božom zvláštnom pôsobení vo svete.

4.3 Praktická príručka kanonickej interpretácie Biblie

Olson pri jej zostavovaní vychádza zo sekcie „Reading Scripture in the Light of the Full Divine Reality“ uvedenej v Childsovej knihe *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993).¹⁸³ Na začiatku sekcie si Childs kladie dôležité otázky, napríklad: „Ako študovať Písmo s ohľadom na jeho hlavný predmet, ktorým je Boh? Má kresťanský vykladač oprávnenie k projekcii Ježiša Krista späť do Starého zákona? Ak dnes rozumieme trojjedinosti Boha, nemalo by uchopenie tejto skutočnosti ovplyvniť spôsob nášho výkladu Starého aj Nového zákona? Aký má naše plnšie poznanie Božieho zjavenia vzťah k cirkevnému kánonu zloženému z dvoch častí, z ktorého jednu zdieľame so synagógou?“¹⁸⁴

Ako odpoveď na tieto otázky Childs pokladá za nevyhnutné dialektické a dialogické čítanie Písma založené na najmenej štyroch krokoch. Olson ešte pripomína Childsov výrok, že exegéza neprebíha v etapách v pevnom poradí, ale že sa pohybuje v kruhu, ktorý zahŕňa pohyb od textu k skutočnosti a od skutočnosti späť k textu v rámci dynamiky biblického svedectva.

¹⁸³ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*. Olson vymenováva aj ďalšie potenciálne vhodné pasáže z Childsových publikácií a článkov, ktoré by mohli dať čitateľovi návod ako exegeticky pracovať s biblickým textom. Napríklad: (a) Childsov exegetický komentár ku knihe Izaiáš vydaný v roku 2001; (b) hermeneutické závery, ktorými Childs zhrnuje dejiny kresťanskej interpretácie knihy proroka Izaiáša v štúdiu „The Struggle to Understand Isaiah as Christian Scripture“, a na ktorých ukazuje, ako by sa mala Biblia vykladať dnes; (c) dve vzorové exegézy (Gn 22 a Mt 21,33-46) z CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*.

¹⁸⁴ CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments*, S. 379.

4.3.1 Prvý krok – určiť tzv. prostý zmysel (*plain sense*) textu, t.z. dovoliť starovekému textu, aby sám určil svoj význam

Dôležitý je predovšetkým pri výklade Starého zákona. Je nevyhnutné, aby sa každá pasáž interpretovala z jej historického, literárneho a kanonického kontextu, aby malo právo zaznieť každé biblické svedectvo v rámci vlastnej vnútornej celistvosti. Pokiaľ je to možné, starozákonný text by mal zaznieť najprv v jeho blízkovýchodnom historickom a starozákonnom literárnom kontexte, v jeho historickej konfrontácii v rámci starovekého Izraela. Tento prvý krok zahŕňa široký konsenzus pohľadov v cirkvi aj akademickej obci počas stáročí, dokonca aj výkladov alegorických a ďalších interpretačných metód. Cieľom je vytvoriť základ zložený zo všetkých interpretácií z literárneho či historického hľadiska, ktorý tvorí prvú informačnú štúdiu detailov, osnovy textu a jednoduchého významu textu v starozákonnom kontexte. Starozákonný text musí prehovoriť svojim špecifickým hlasom ako dôležitý krok v historicky podmienenom zjavení živého Boha, ktorý sa stretáva so svojím ľudom. Zameniť tento výrazný hlas tým, že do textu predčasne vložíme osobu Ježiša alebo kresťanský a novozákonný rámec znamená oslabiť bohatstvo biblického svedectva o pravom Bohu, ktorý je Bohom Izraela i Ježiša Krista.

Tento krok zahŕňa preklad textu, podrobnú historicko-kritickú a literárnu analýzu a pozornosť tomu, ako sa text vytváral vo svojom širšom literárnom a redakčnom rámci tak, aby bol hermeneuticky otvorený ďalším generáciám čitateľov. Takéto podrobné a kritické analýzy textu budú vždy len čiastkové, provizórne a nedokonalé. Naše znalosti starovekých jazykov, kultúr, historických udalostí sú zvyčajne dostačujúce na to, aby sme našli primeraný zmysel textu. Olson pripomína Childsov postreh, že vykladač pri hľadaní významu textu sa chce dopátrať na prvom mieste autorovho zámeru. V tomto prípade naše poznanie nebude nikdy dokonalé. Časová medzera medzi starovekým a naším svetom je obrovská a spôsobuje, že v určitých otázkach si nikdy nebudeme istí. Exegéza sa začína zápasom a otázkami a často sa zápasom a otázkami aj končí. Childs občas odpovedal študentom na ich otázky, ktoré poukazovali na viditeľne neprekonateľnú dilemu pri výklade biblického textu jednoducho slovami: „Neviem. To je otázka, s ktorou sa bude musieť popasovať vaša generácia.“

Aj spomenutý prvý krok, ktorý spočíva vo využití tých najlepších ľudských prostriedkov na štúdium biblického textu ako literatúry, ktorá vznikla v určitom historickom kontexte a napísali ju ľudia, by mala byť založená na vieroučnom bode o Kristovej inkarnácii. Ježiš je pravý Boh a pravý človek zároveň. Tu leží aj jemná dialektika medzi historicko-kritickým prístupom k Biblii a Bibliou ako Božím svedectvom.

4.3.2 Druhý krok – Intertextuálny dialóg medzi dvoma svedkami – Starým a Novým zákonom

Druhý krok kanonickej interpretácie rozširuje prvé „literárno-historické“ čítanie o ďalší stupeň – o intertextuálny dialóg medzi svedectvami Starého a Nového zákona. Analyzuje podobnosti a rozdielnosti medzi oboma časťami Biblie, ktoré vyplývajú z prvého čítania biblického textu. Olson cituje Childsa, ktorý vysvetľuje, že ide špecificky o pochopenie Boha. Aké spoločné črty majú Starý aj Nový zákon, pokiaľ ide o modus, úmysel a cieľ Božieho sebazjavenia? Je potrebné urobiť porovnanie tak, aby ani Nový ani Starý zákon neboli absorbované jeden do druhého, ale ani aby ich kontexty splynuli.

V tomto štádiu je dôležité, aby vykladač našiel jednu z mnohých možností ako starozákonné a novozákonné svedectvo spolu navzájom súvisia, aký je medzi nimi vzťah. Môžu súhlasiť, nesúhlasiť, vytvoriť dialektické napätie, dopĺňať jedno druhé, zaplniť medzeru po tom druhom, alebo presiahnuť a potlačiť ďalšie svedectvo, ktoré môže mlčať.

Teologický záujem v druhom kroku je sústredený na široké spektrum biblických hlasov z oboch častí Biblie, ktoré môžu znieť harmonicky, disharmonicky, môžu sa dopĺňať alebo byť v napätí.

Ďalší dôležitý praktický a historický dôvod na uchovanie rozdielnosti hlasov Starého a Nového zákona spočíva v tom, že predstavujú dve podstatne rozdielne historické skúsenosti Božieho ľudu. Starozákonná tradícia zachytáva niekoľko tisícročnú skúsenosť Božieho ľudu v rôznych kultúrnych a spoločenských podmienkach. Nový zákon vznikol v koncentrovanejšom prostredí v priebehu len asi šesťdesiatich rokov. Svedčí o neoddeliteľnom a definitívnom Božom zjavení v Ježišovi Kristovi. Starý zákon je rovnako

dôležité svedectvo pre Nový zákon a Nový zákon pokladá Starý zákon za svoju súčasť. Nevníma sa ako jeho náhrada.

4.3.3 Tretí krok – rozpoznanie pravého svedectva o živom Bohu prostredníctvom dialógu medzi textom, Písmom ako celkom a pravidlom viery cirkvi

Tretí bod je kľúčový – zahrnuje proces konštruktívnej teologickej reflexie, ktorá sa posúva od dvojitého svedectva Písma k Božej skutočnosti, na ktorú text poukazuje. Smer posunu je pre Childsa zásadný – vykladač sa pohybuje vždy smerom od detailnej zaangažovanosti do jednotlivostí biblického textu k ich využitiu ako svedectva o Božej skutočnosti. Inými slovami, hlboké ponorenie do jednotlivých obsahových častí, textových štruktúr a obrysov jednotlivých biblických textov je primárny prostriedok, cez ktorý Boh zjavuje samého seba. Olson v tejto súvislosti hovorí, že Childs často pripomínal študentom, že nie sme proroci ani apoštoli. Proroci v Starom zákone a apoštoli v Novom potvrdzovali priamu skúsenosť s Božou skutočnosťou, ktorú si zapamätali, odovzdávali ďalej a zaznamenali ako svedectvo pre budúce generácie. Smerovanie u apoštolov a prorokov bolo od Božej skutočnosti (skúsenosť s Bohom) k biblickému svedectvu. S rozvojom cirkvi Božie zjavenie už neprichádza nesprostredkovane, ale cez svedectvo prorokov a apoštolov ako je zaznamenané v Písme. Smerovanie pre spoločenstvo viery je od svedectva k Božej skutočnosti. Akékoľvek iné tvrdenie o poznaní Božieho hlasu a Božej vôle musí byť testované a posudzované na pozadí biblického svedectva, ako mu rozumie spoločenstvo, ktoré Písmo vykladá.

Olson si kladie otázku, ako takéto posudzovanie a skúška pravdivosti prebiehajú. Odpoveď je niekoľko. Zahrnuje to poctivé štúdium vybraných biblických textov s využitím zdrojov, ktoré sú vhodné pre daný kontext. K tomu sa môže pridať štúdium textov zo Starého i Nového zákona, ktoré sú spojené s obsahom, témou alebo skúmanou oblasťou. Do úvahy treba brať aj celkové svedectvo Písma a klásť si otázku, ako je celkový obraz Boha v Písme spojený so skúmaným veršom a jeho interpretáciou. V procese interpretácie sa možno

posunúť od čisto literárneho a historického kontextu aj k figuratívnej (obraznej, symbolickej) interpretácii.

Dôležité je venovať pozornosť tomu, ako boli individuálne texty už interpretované v ich konečnej podobe, čo poskytne vodítko, ako sú zostavené pre budúce generácie a vykladačov.

Ako interpreti textov k nim nevyhnutne pristupujeme s dopredu ustanoveným názorom na ich zmysel. Či už vedome alebo podvedome žijeme v presvedčení, že ako ľudí viery nás Boh vedie a preto sme citlivejší na rozpoznanie jeho svedectva. Napriek tomu je dôležité uvedomiť si, že interpretačný dialóg si vyžaduje ustavičné testovanie nášho vnútorného zmyslu o obsahu Božej zvesti s vonkajším svedectvom ostaných hlasov, aby sme rástli aj na základe zdieľanej vízie, skúsenosti a pocitu spolupatričnosti.

Ďalším dobrým zdrojom pre širší konštruktívny dialóg pri testovaní svedectva môžu byť tradičné cirkevné vyznania, katechizmy a ďalšie svedectvá, ktoré vytvárajú určité pravidlo viery, ktoré má v živote cirkvi rozličné formy v závislosti od spoločenstva a jeho interpretačnej tradície. Okrem toho môžu byť inšpiráciou aj významné postavy dejín kresťanskej aj židovskej interpretácie. Súčasní vykladači nemôžu mechanicky preberať výkladové metódy predkov, ale môžu sa od nich učiť.

Olson v závere k tomuto kroku ešte pripomína, že reformačný princíp „sola Scriptura“ historicky neznamenal, že Písmo je jedinou normou alebo zdrojom zjavenia, ale že je primárnou normou a primárnym zdrojom pre kresťanský život a vieru. Písmo stojí spolu s tradíciou cirkvi, ktorá zohráva dôležitú, ale sekundárnu rolu pri svedectve o živom Bohu. Ale v konečnom dôsledku ani ešte väčšie svedectvo Biblie a tradície cirkvi nie sú konečným bodom interpretácie. Ony len slúžia ako svedectvo, ktoré vedie k stretnutiu s Božou skutočnosťou, ktorá v nich nie je naplno obsiahnutá. Olson opäť cituje Childsa, ktorý hovorí, že vykladačovo hlbšie uchopenie Božej reality, ktorú prináša biblický text, nie je zbierkou správnych vieroučných výrokov alebo morálnych ideí, ale odpoveďou na stretnutie s Bohom.

4.3.4 Štvrtý krok – počúvať, rozhodnúť sa, praktizovať a žiť podľa biblického svedectva v konkrétnom čase a na konkrétnom mieste

Podľa Olsona sa exegéza nekončí, kým Boh cez nás ako ľudské nástroje nedovolí, aby naša interpretácia prenikla do sveta a začala v ňom fungovať. Môže ju byť počuť v kázani, modlitbe alebo oslavných bohoslužobných piesňach. Môže ovplyvniť rozhodnutia, ktoré konáme v spoločenstve viery alebo v dennom styku s našou rodinou, kolegami a kolegyňami v práci alebo v občianskom živote. Naša exegéza môže viesť k zmene našich návykov a praktických činností. Môže ovplyvniť ako žijeme, koho a ako máme radi.

Kľúčovou úlohou exegézy je uchovať plné bohatstvo svedectva Písma tak, aby sa z bohatstva a rozmanitosti jeho teologickej pokladnice mohlo čerpať nečakanými a prekvapujúcimi spôsobmi a v súvislostiach, cez ktoré môže Boží Duch v Ježišovi „vanúť kam chce“. (J 3,8)

Medzi širokou arénou biblickej slobody a rozmanitosti a normatívnymi teologickými hranicami je jemná dialektika. Childs bol preto vždy kritický k akýmkoľvek pokusom redukovať Bibliu a dielo ducha na propagáciu jednej alebo dominantnej ľudskej ideológie, agendy, politického programu, filozofie, exegetickej metódy alebo hermeneutického prístupu. Childs veril, že ak sme čestní k svedectvu Písma, potom to, čo Boh vykonal a vykoná, by malo byť primárnym záujmom pri našej interpretácii Biblie.

4.4 Zhrnutie

Olson na záver článku pripomína, že Childsov kanonický prístup k teologickej exegéze je komplexný súbor s rôznymi krokmi, dimenziami a záležitosťami. Kazateľ v činnej službe, ktorý každý týždeň zápasí s exegézou textu pri príprave kázania, nemôže podstúpiť vyčerpávajúcu kanonickú interpretáciu biblického textu. Childs napriek tomu veril, že jeho dielo povedie kazateľov, učiteľov a čitateľov Písma k lepšej teologickej orientácii. Toto presvedčenie vyjadruje v úplnom závere aj autor tejto praktickej exegetickej príručky.

ZÁVER

Táto práca mala za cieľ predstaviť základné prvky a hermeneutické východiská Childsovho kanonického prístupu tak, aby postihla jeho základné piliere, ale zároveň si všímala ich prepojenie (možno skôr podvedomé) s praktickým životom viery v realite spoločenstva cirkvi. Vychádzal som z dvoch základných Childsových diel - *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979) a *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1993), ktoré na jednej strane vďaka relatívne dlhému časovému rozpätiu oboch vydaní ukázali nemennosť Childsovho teologického myslenia v zásadných postulátoch, ale na druhej strane si nemožno nevšimnúť, ako sa do jeho vycibreného analytického, kritického a metodického slovníka dostáva čoraz otvorenejšia konfesijná terminológia.

Takéto dve obsahovo komplexné, tematicky rôznorodé aj počtom strán rozsiahle diela nemožno reflektovať ako kompaktné celky. Možno z nich vybrať len niekoľko záujmovo zacielených fragmentov, ktoré skúmame a spájame s fragmentami tých, ktorí sa touto cestou vydali už pred nami. Aj toto môže byť drobný metodický nedostatok práce, ktorá sa potom musí oprieť o sekundárne zdroje.

Táto práca ukázala pomerne výrazné Childsovo prepojenie na modernú teologickú neoortodoxiu, predovšetkým na Karla Bartha a na reformačnú tradíciu predovšetkým vo vzťahu k Biblii ako Božiemu slovu a theocentricite (christocentricite) Písma. Childs na charakterizovanie svojho prístupu používa výrazy ako kanonická intencionalita, kontinuita Starého a Nového zákona, celistvosť kánonu atď., ktoré je niekedy zložité argumentačne uchopiť, pretože nie sú dostatočne jasne vysvetlené.

Na príklade Childsovho vzťahu k historickej kritike možno vidieť, že na jednej strane je k jej metóde a výsledkom veľmi skeptický a odmieta ich, na druhej ju rešpektuje, ak podporuje jeho kanonický prístup. Childs vidí hrozbu historicko-kritickej metódy v tom, že je odtrhnutá od života cirkvi. Jej výsledky prehľbujú sekularizáciu vo vnútri kresťanských spoločenstiev. Preto Childs posilňuje ich identitu novými teologickými dôrazmi založenými na tradičných pilieroch viery ako sú christocentrická teológia postavená na ranokresťanských

vyznaniach viery (*regula fidei*) a dôraz na Bibliu ako Božie slovo, ktoré nesie svedectvo o živote a diele Ježiša Krista.

Aj keď počiatočným metodickým zámerom práce bola skôr kritická analýza Childsovho diela, postupne sa k nej pridalo aj načúvanie jeho osobitému, akademickým prostredím ovplyvnenému osobnému vyznaniu viery. Childs nestojí nad biblickou teológiou ako jej objektívny analytik. Stojí v jej strede a je v nej celou bytosťou ponorený ako jej súčasť a spolutvorca. Na kánone ako celku postavenú konfesijnú biblickú teológiu nemôže vytvárať ani obhajovať konfesijne neutrálny teológ. A zdá sa, že po hlbšom ponorení do hlavných tém jeho kanonického prístupu nemôže ostať neutrálny ani jeho čitateľ.

Childs bol kritizovaný predovšetkým za to, že v zásade prezentoval barthiánsku teológiu s dôrazmi na biblické dôkazné texty, že vyznavačskému spoločenstvu prisúdil autoritu, ktorá patrí samotnému Písmu, že nevenoval dostatočnú pozornosť alternatívnym kanonickým formám atď. Napriek tomu prinútil bádateľskú a čitateľskú obec brať vážne Bibliu ako kánon, ako nositeľku svedectva o Božom sebazjavení. Jeho dielo od začiatku vyvolalo živú diskusiu a je dobré, že reflexia jeho kanonického prístupu pokračuje a bude pokračovať aj naďalej. Jej cieľom by mala byť otázka po hľadaní biblickej teológie, ktorá uspokojí nielen úzky okruh teologicky vzdelaných bádateľov, ale pozitívne ovplyvní aj život cirkvi.

Summary

Reflection of the Canonical Approach of Brevard S. Childs

Reflexe kanonického přístupu Brevarda S. Childse

Mikuláš Pavlík

This diploma thesis introduces the basic elements and hermeneutical foundations of the canonical approach of Childs with focusing on his two important publications: *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979) and *Biblical Theology of the Old and*

New Testaments (1993). This thesis does not reflect the two mentioned publications as the compact wholes and units but it explores just the chosen fragments.

This thesis showed the significant Childs' interconnection with the modern theological neo-orthodoxy, especially with Karl Barth and the reformatory tradition. Childs uses the concrete terms to characterize his approach, for example: canonical intentionality, continuity of the Old and New Testament, wholeness of the canon etc.

On one hand Childs is very sceptical to the historical criticism, but on the other hand he respects it. Childs sees the threat of the historical-critical method in the fact that it is cut off from the church life. Its results deepen the secularization inside the Christian communities. That is the reason why Childs encourages their identity by the new theological focuses based on the traditional pillars of the faith such as the Christocentric theology and the stress on the Bible as the Word of God.

Childs does not stand over the biblical theology as its objective analyst. He stands inside it and contributes to its formation. The biblical theology cannot be formed by the neutral theologian. It seems that reader cannot remain to be neutral, too.

Although Childs was criticised because of some focuses, he forced the community of explorers and readers to take and receive the Bible seriously as the canon.

It is good that reflection of his canonical approach continues and will continue further. Its aim should be the search for the satisfactory biblical theology.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Pramene

CHILDS, Brevard S. *Biblical theology of the Old and New Testaments: theological reflection on the Christian Bible*. 1st Fortress Press ed. Minneapolis: Fortress Press, 1993, 745 s. ISBN 08-006-2675-3.

CHILDS, Brevard S. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. 1st Fortress Press ed. Philadelphia: Fortress Press, 1979, 693 s. ISBN 978-0-8006-0352-2.

Sekundárna literatúra

BARR, James. *Holy Scripture: canon, authority, criticism*. Philadelphia: Westminster Press, c1983, 181 s. ISBN 06-642-4477-7.

BARTH, Karl. *Stručný výklad listu Římanům: Řím 1, 1-16*. 1. vyd. Překlad Josef Šplíchal. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, 173 s. ISBN 80-701-7000-X.

BARTON, John. *Reading the Old Testament: method in biblical study*. Rev. and enlarged. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1996, 294 s. ISBN 06-642-5724-0.

Biblia: Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy. London: United Bible Societies, 1979. ISBN 05-640-3222-0.

BIČ, Miloš. *Ze světa Starého zákona II*. Vyd. 1. Praha: Kalich, 1989.

ČAPEK, Filip. *Hebrejská Bible, její kánon a možnosti výkladu: kánon jako interpretační možnost rozvedená na pozadí díla B.S. Childse a J.A. Sanderse*. Vyd. 1. Jihlava: Mlýn, 2005, 293 s. ISBN 80-864-9814-X.

DRIVER, Daniel R. *Brevard Childs, biblical theologian: for the church's One Bible*. Tübingen: Mohr Siebeck, c2010, 328 s. Forschungen zum Alten Testament, 46. ISBN 31-615-0368-6.

HARRISVILLE, Roy A a Walter SUNDBERG. *The Bible in modern culture: Baruch Spinoza to Brevard Childs*. 2nd ed. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub., 2002, 349 s. ISBN 08-028-3992-4.

HASEL, Gerhard F. *Old Testament theology: basic issues in the current debate*. 4th ed., rev., updated. Grand Rapids, Michigan: W.B. Eerdmans, 1991, 262 s. ISBN 08-028-0537-X.

CHILDS, Brevard S. *Biblical theology in crisis*. Philadelphia: Westminster Press, 1970, 255 s. ISBN 06-642-0882-7.

CHILDS, Brevard S. *Old Testament theology in a canonical context*. 1st pbk. ed. Philadelphia: Fortress Press, 1989. ISBN 978-080-0627-720.

CHILDS, Brevard S. *The book of Exodus: a critical, theological commentary*. Louisville, KY: Westminster Press, 2004. ISBN 06-642-2968-9.

Katechismus katolické církve. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, 793 s. ISBN 80-711-3132-6.

KELSEY, David H. *The uses of Scripture in recent theology*. Philadelphia: Fortress Press, 1975, 227 s. ISBN 08-006-0401-6.

McKIM, Donald K. *Historical handbook of major biblical interpreters*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, c1998, 643 s. ISBN 08-511-1752-X.

NOBLE, Paul R. *The canonical approach: a critical reconstruction of the hermeneutics of Brevard S. Childs*. New York: E.J. Brill, 1995, 381 s. ISBN 90-041-0151-9.

OEMING, Manfred. *Úvod do biblické hermeneutiky: cesty k pochopení textu*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2001, 261 s. Studium (Vyšehrad), sv. 7. ISBN 80-702-1518-6.

REID, George W. *Understanding Scripture: An Adventist Approach*. Hagerstown: Review and Herald Publishing Association, 2006. 366 s. ISBN 978-0-925675-17-0.

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Vyd. 3. Praha: Vyšehrad, 2003, 373 s. ISBN 80-702-1634-4.

SCALISE, Charles J. *Hermeneutics as theological prolegomena: a canonical approach*. Macon, Ga.: Mercer University Press, 1994, 155 s. ISBN 08-655-4435-2.

THIESSEN, Henry Clarence. *Introduction to the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company 1943. 351 s. ISBN 0-8028-3259-8.

Periodiká

BARR, James. Childs' Introduction to the Old Testament as Scripture. *Journal for the study of the Old Testament*. 1980, č. 16, s. 12-13. ISSN 0309-0892.

BARR, James. Revelation Through History in the Old Testament and in Modern Theology. *Interpretation*. 1963, č. 17, s. 193-205. ISSN 0020-9643.

BAUCKMANN, Richard. Review of Childs, Brevard S. Biblical Theology of the Old and New Testaments: *Theological Reflection on the Christian Bible*. 1994, s. 246-250. ISSN 0927-2569.

BRUEGGEMANN, Walter. Against the stream: Brevard Childs's Biblical Theology. *Theology today*. 1993, Vol.50, No.2. ISSN 0040-5736.

HASEL, Gerhard F. Recent models of biblical Theology: Three major perspectives. *Andrews University Studies*. 1995, č. 33, s. 55-75.

CHILDS, Brevard S. Canonical Shape of the Prophetic Literature. *Interpretation*. 1978, č. 32, s. 46-58. ISSN 0020-9643.

CHILDS, Brevard S. The Exegetical Significance of Canon for the study of the Old Testament. *Vetus Testamentum*. 1978, č. 19, s. 66-80. ISSN 0042-4935.

CHILDS, Brevard. Review of Holy Scripture: Canon, Authority, Criticism by James Barr. *Interpretation*. 1984, č. 38, s. 68. ISSN 0020-9643.

CHILDS, Brevard. Speech-act Theory and Biblical Interpretation. *Scottish Journal of Theology*. 2005, č. 58, s. 375-392.

CHILDS, Brevard S, Christopher R SEITZ a Kathryn GREENE-MCCREIGHT. *Theological exegesis: essays in honor of Brevard S. Childs*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans, c1999, 396 s. ISBN 08-028-4198-8.

CHILDS, Brevard S. The Exegetical Significance of Canon for the study of the Old Testament. *Vetus Testamentum*. 1978, č. 19, s. 66-80. ISSN 0042-4935.

MACEK, Petr. Hebrejský kánon jako Písmo. *Křesťanská revue*. 50198346-48, r. 50 (1983), s. 46-48, s. 46-48.

MACEK, Petr. The Prague School of the Old Testament Research and the Canonical Approach to the Scripture: A Preliminary Comparison. *Communio viatorum*. 1987, XXX, č. 2, s. 89-97. ISSN 0010-3713.

MORRISON, John D. Review: Theology of the Old and New Testaments: Theological Reflection on the Christian Bible. *Journal of the Evangelical Theological Society*. 1996, 39/4, s. 631-633. ISSN 0360-8808.

OLSON T. Dennis. Seeking „the Inexpressible Texture of the Word“: A Practical Guide to Brevard Child’s Canonical Approach to Theological Exegesis. *The Princeton Theological Review*, zv. 38, Spring 2008, roč. XIV, č. 1, S. 53-68.

PRUDKÝ, Martin. Starozákonní biblistika v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. *Teologická reflexe*. 2003, č. 9, s. 117-159. ISSN 1211-1872.

PRUDKÝ, Martin. Starozákonní teologie v éře moderny: Retrospektiva při 100. výročí narození G. von Rada. *Teologická reflexe*. 2001, č. 2, s. 101-124. ISSN 1211-1872.

SCHNABEL, Eckhard J. History, Theology and the Biblical Canon: an Introduction to Basic Issues. *Themelios*. 1995, č. 20.2. s. 16-24.

SUMPTER, Philip. Brevard Childs as Critical and Faithful Exegete. *The Princeton Theological Review*. 2008, XIV, 1/38, s. 95-116.

Encyklopédie a slovníky

Blackwellova encyklopedie moderního křesťanského myšlení. 1. vyd. Editor Alister E McGrath. Překlad Jan Dus. Praha: Návrat domů, 2001, 593 s. ISBN 80-725-5043-8.

Elektronické dokumenty

http://www.yale.edu/divinity/news/070625_news_childs.shtml